

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy
LS 2008/2009

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

GRAFFITI A STREET ART JAKO SPECIFICKÉ PROJEVY SOUČASNÉHO UMĚNÍ

Autor: Petr Hübner, Běhounkova 2527, Praha 13, 158 00, 3. roč.
Obor studia: Specializace v pedagogice, Čj – Vv
Typ studia: prezenční
Bakalářská práce dokončena: červen 2009
Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Šmíd, PhD.
Konzultantka: Mgr. Karla Cikánová

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a dalších zdrojů.

V Praze 25. června 2009

Petr Hübner

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Šmídovi, PhD. za příjemnou spolupráci a bezproblémovou komunikaci, konzultantce Mgr. Karle Cikánkové za závěrečné rady k didaktické části a Baremu za seznámení se základními funkcemi Photoshopu.

Děkuji také všem writerům, protože bez nich bych neměl o čem psát.

Hübner, P.: **Graffiti a street art jako specifické projevy současného umění**

/Bakalářská práce/ Praha 2009 – Univerzita Karlova, fakulta výtvarné výchovy, 64 s.

(Přílohy: 35 fotografických listů, šablony a vyplotované produkty, 2 CD s textem bakalářské práce a obrazovým doprovodem)

Anotace

Bakalářská práce *Graffiti a street art jako specifické projevy současného umění* se zabývá pozicí graffiti a street artu v současné společnosti. Přibližuje základní principy, novodobou historii a vývojové tendence tohoto fenoménu. Pozornost je zaměřena na přesahy graffiti a street artu do oblastí oficiální vizuální kultury a reklamy, které jsou dokládány jednotlivými příklady především z pražské scény. V didaktické části této práce jsou uvedeny možnosti, jak lze téma graffiti a street art využít v rámci výuky, především pak výuky výtvarné výchovy na střední škole.

Cílem této práce je poskytnout stručný a konkrétní obraz současných tendencí na poli graffiti a street artu ve výše zmíněných oblastech.

Klíčová slova

Graffiti, street art, reklama, umění, Praha, výtvarná výchova, subkultura, komunikace, chobotnice

Abstract

Bachelor thesis *Graffiti and street art as a specific display of current art* focuses on the position of graffiti and street art in nowadays society. It brings closer the basic principles, modern history and development tendencies of this phenomena. Attention is payed to overlapping of graffiti and street art into the fields of visual culture and advertisement, which are supported by particular examples especially from the Prague scene. In the didactic part of this thesis there are listed possibilities, concerning the potential usage of graffiti and street art themes in the frame of education, primarily in secondary school art education.

The aim of this thesis is to offer a brief and concrete picture of current tendencies in the field of graffiti and street art in the above mentioned areas.

Key Words

Graffiti, street art, advertisement, art, Prague, art education, subculture, communication, octopus

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Teoretická část	10
2.1	Několik důležitých pojmů.....	10
2.2	Vymezení pojmu graffiti a street art.....	10
2.2.1	Co je to graffiti	10
2.2.2	Co je to street art a jeho vztah ke graffiti	12
2.2.3	Několik citací názorů samotných writerů	13
2.3	Stručná historie a vývoj graffiti.....	14
2.4	Zrod graffiti ve světě	14
2.5	Graffiti u nás	15
2.6	Počátky pražského street artu.....	19
2.7	Motivace a důvody pro tvorbu	21
2.8	Graffiti – dílo jedné subkultury?	22
2.8.1	Hiphop.....	22
2.8.2	Freetekno.....	23
2.8.3	Squatting	24
2.8.4	Hooligans a podpora fotbalových klubů	25
2.8.5	Neonacismus a propaganda.....	25
2.9	Vzhled ulic – co rozhoduje o výsledné podobě?.....	27
2.9.1	Alkohol.....	27
2.9.2	Toys.....	28
2.9.3	Výběr místa	28
2.9.4	Vstoupení do prázdné plochy a lavinový efekt	29
2.10	Reklama	31
2.10.1	Graffiti a street art jako reklama sama na sebe.....	31
2.10.2	Graffiti jako reklama, ochrana a vstřícné gesto.....	31
2.10.3	Přebírání formy reklamou	32
2.10.4	Epos a útok na billboardy.....	34
2.10.5	Efox a Daniel Panda.....	34
2.10.6	Keim a McKrmelec.....	35
2.10.7	Dellastrada a Urban Blooz Project	35
2.11	Umění	36
2.11.1	Vladimír Boudník a Akce Bou	36
2.11.2	Od undergroundu do galerií – světová odbočka.....	36
2.11.3	Point – kroky k oficiálnímu umění	38
2.11.4	Akce a výstavy u nás.....	40
2.11.5	Galerie Veletržní.....	40
2.11.6	Keep It Thoro – ulice galerií	41

2.11.7	Prostor pro vystavované objekty	41
2.11.8	Freeze fest - DIY	42
2.11.9	Names fest – spolupráce s městem	43
3	Didaktická část	44
3.1	Nastínění, v jakých předmětech lze téma uplatnit	44
3.1.1	Český jazyk	44
3.1.2	Dějepis	44
3.1.3	Občanská výchova	45
3.1.4	Chemie, ekologie, biologie	45
3.1.5	Cizí jazyky	45
3.2	Graffiti s street art ve výtvarné výchově	46
3.2.1	Obecné cíle	46
3.2.2	Úvod do charakteru práce	46
3.2.3	Ukotvení a předpoklady	47
3.2.4	Vlastní plán výuky	47
3.2.5	První hodina	48
3.2.6	Druhá hodina	48
3.2.7	Třetí hodina	50
3.2.8	Čtvrtá hodina	52
3.2.9	Následující hodiny	53
3.2.10	Závěr práce	54
4	Praktická část	55
4.1	Motivace, výběr formy, důvody	55
4.2	Výběr motivu	55
4.2.1	Symbolika a významy – Chobotnice	55
4.2.2	Chapadla	56
4.2.3	Hlava	56
4.3	Jednotlivé principy, ze kterých mé práce vycházely	57
4.3.1	Aktuálnost – reakce na veřejné dění	57
4.3.2	Parafráze	57
4.3.3	Zjednodušení a monochromie	58
4.3.4	Plošnost	58
4.3.5	Upoutání pozornosti - pohyb	58
4.3.6	Záměna – choboptáci	59
4.3.7	Rychlost – bombing	59
4.3.8	Vlastnosti barvy - stékání	60
5	Závěr	61
6	Použitá literatura a inspirace	62
7	Hlavní internetové zdroje	62

8	Zdroje obrazové přílohy	63
9	Seznam externích příloh	65

1 Úvod

Fenoménu graffiti jsem si začal všimnout kolem roku 1996. Já byl ve čtvrté třídě a pražská graffiti scéna procházela živelným rozvojem. To jsem si tehdy samozřejmě neuvědomoval, ale za posledních třináct let, kdy tuto scénu - víceméně pasivně – sleduji, jsem poznal, že graffiti není jen přechodný módní trend, který po pár letech opět mizí.

Naopak, jsem svědkem toho, že samotné graffiti i street art prochází zajímavým vývojem a v důsledku různých vlivů zvenku i zevnitř se mění a vznikají nové formy a nejrůznější experimenty. Některé bez povšimnutí zanikají, ale jiné si získají pozornost, a dávají tak impuls k dalšímu vývoji. Tyto projevy jsem se rozhodl sledovat především na poli, kde se střetává graffiti a street art s oficiálním uměním a masovou kulturou reklamy.

Svou pozornost zaměřím především na dění v místě, kde žiji, tedy na Prahu, ale pro zasažení do kontextu a případné srovnání nevynechám ani základní odkazy na scénu světovou.

Chci se věnovat tématům, které se dějí tady a teď. Není to uzavřená kapitola dějin, kterou s dostatečným časovým odstupem popsali uznávaní historikové. Je třeba pátrat v ulicích a informace získávat přímo od zdroje – tedy od tvůrců samotných. Budu proto vycházet především z poznatků, které jsem se za posledních třináct let dozvěděl od svých kamarádů a známých, stejně jako z výpovědí writerů, které si lze přečíst v několika málo knížkách a různých časopisech či novinách, a samozřejmě také z internetových diskuzí, v nichž tvůrci graffiti či street artu figurují.

Ještě v úvodu musím důrazně připomenout, že tato práce nebude ani obhajobou graffiti a street artu ani útokem proti těmto aktivitám. Za cíl si kladu spíše nestranné zmapování tohoto fenoménu.

2 Teoretická část

2.1 Několik důležitých pojmů

Není náplní této práce vytvářet jakýsi slangový slovníček, ale ještě než přistoupíme k historii graffiti, je na místě velice zjednodušeně osvětlit pár základních pojmů, abychom následující texty mohli číst s úplným porozuměním:

Writer – tvůrce graffiti

Crew – skupina writerů

Tag – podpis writera či celé crew

Piece – „jeden kus“ graffiti na zdi

Existuje samozřejmě ještě spousta dalších výrazů, které writeři běžně používají, ale protože já je ve své práci užívat nebudu – a pokud ano, vždy budou v zápětí vysvětleny – nepovažuji jejich nahromadění již v úvodu za důležité.

2.2 Vymezení pojmu graffiti a street art

2.2.1 Co je to graffiti

Na graffiti můžeme nahlížet dvěma základními pohledy. Buďto může být graffiti definováno jako samotná forma – tedy tvorba pomocí sprejů – naprosto oproštěná od významového kontextu. V takovémto případě by mezi writery patřili i „umělci“ na španělských plážích, kteří během několika málo minut vytvoří pomocí sprejů, novin a pár hrnců měsíční krajinu – neuvěřitelný kýč, jejichž prodejem se živí.

Tento způsob vymezení graffiti ale úplně opomíjí důvody a kontext tvorby, které jsou pro fungování celé této subkultury tolik důležité. Já se přikláním k vymezení graffiti jako sociálně-výtvarného fenoménu, který je třeba chápat v souvislostech, přičemž samotný forma tvorby je pouze součástí, nikoli jedinou podstatou a smyslem graffiti.

Graffiti je tedy způsob sebevyjádření a komunikace, projevující se ve vizuální formě primárně ve veřejných prostorech na zdech, ale i na dopravních prostředcích či jiných viditelných místech¹.

Graffiti bezesporu vychází z přirozené lidské potřeby zasáhnout nějakým způsobem do svého okolí, zanechat po sobě stopu, říci světu: „Já jsem tady.“ Od tohoto odvozených konkrétnějších důvodů, proč graffiti vzniká, může být celá řada. V základu by se dala rozdělit na dva momenty. První důvod je snaha o teritoriální rozdělení městského prostředí právě pomocí grafického značení. Druhým důvodem je snaha po zviditelnění autora jména (či skupiny, společně s kterou tvoří) a jeho schopností – jakási reklama na svou vlastní osobu a schopnosti.

Tyto dva momenty také samozřejmě určují výslednou podobu, jelikož funkce je zde rozhodující pro formu. Je tedy důležité si nejprve uvědomit účel, proč to či ono vzniklo na zdi a až poté je možno zhodnotit jeho kvality – což v podstatě znamená zhodnotit naplnění svého smyslu. Stejně důležitou roli hrají i okolnosti vzniku. Nelze srovnávat graffiti na legálních plochách s piecy, které vznikaly například v noci na střeše policejní stanice.

Mluví-li o graffiti, myslím tím vše, co s sebou nese. Nelze říci: „Graffiti se mi líbí, protože je pěkně barevné a ta velká písmena jsou krásně vystínovaná, ale ty hrozná klikyháky na zdech – to přece nejsou žádné graffiti!“ Ony klikyháky – tagy – jsou nedílnou součástí graffiti a těžko by někdo hledal nějakého autora těch „pěkných graffiti“, který netaguje.(viz obr. 121 - 123)

Uvedu jen dva zajímavé názory z interentových diskuzí.

Blackcatz: „*Tegy sou skutečnej street art... všechny fungujou z prvních čar, nelze nic opravovat jakákoliv chyba je znát na vždy, nejlíp spolupracujou s prostředím... Je to nejtěžší disciplína... Kdo umí psát krásný tegy a má jich plný město, je u mě král. Dokázal spojit dokonalou estetiku s odvahou a nechat město dejhcat svým jménem.*“²

Vex: „*Je hrozná, jak lidi odsuzujou tagování. Přitom je to vlastně nejzajímavější a nejnáročnější část graffiti/streetartu. Díky tagování přežívá ručně psaná scriptová typografie, kterou tak v dnešní době utlačujou prefabrikované fonty...*“³

¹ Ovšem nejsou to jen místa veřejná. V posledních letech celá řada writerů přesunuje svou pozornost do starých opuštěných továrních hal či podzemních prostor.

² <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=394;wu=21501814>, vyhledáno 2008

³ <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=345;wu=21502259>, vyhledáno 2008

2.2.2 Co je to street art a jeho vztah ke graffiti

Když se podíváme do různých časopisů a internetových rozhovorů, dojdeme ke zjištění, že názory na to, co to je street art, se značně liší. Určitou propojenost graffiti a street artu vidí asi každý, ale definovat přesný vztah těchto dvou „disciplín“ je velice obtížné, ne-li nemožné.

Nejčastěji se setkáváme s názorem, že street art je jakékoli výtvarné vyjádření na ulici. Zatímco pro graffiti bývá připisován jako výtvarný prostředek především sprej (popřípadě lihová fixa), street art může být tvořen prakticky jakkoli. Výtvarné prostředky a použité materiály jsou velice různorodé, nejčastěji se můžeme setkat s nálepkami (viz obr. 1, 57) a plakáty (viz obr. 2, 124), přes šablony sprejem nastříkanými výjevy (viz obr. 3, 68) či obrazy malované přímo štětcí a válečky (viz obr. 130, 131)

Tato četnost využití ale neukazuje na ty „nejstreetartovější“ techniky, ale pouze na jejich finanční dostupnost, snadnost výroby a rychlost instalace. V menším počtu se v ulicích můžeme setkat například s nejrůznějšími mozaikami (viz obr. 4) nebo 3D objekty, tvořenými nejčastěji z polystyrenu, kartonu a někdy i ze dřeva či umělých materiálů (viz obr. 5, 125).

Zajímavou alternativní formu, která nepoškozuje naprosto nic – či spíše po sobě nezanechává žádné trvalé stopy - je videoprojekce – tedy promítání různých výtvorů přímo na ulici. Výtvarných způsobů, jak ovlivnit vzhled ulice, je samozřejmě ještě mnoho, ale jejich vyjmenovávání není mým cílem.

Na pomezí toho, co lze označovat za street art, stojí například „živé sochy“ a jim podobné výtvarně pohybové exhibice. Ovšem já se zaměřím především na street art takový, kde autor není jeho vystavovanou součástí, ale naopak výtvor může fungovat nezávisle na svém stvořiteli. Zde se oslabuje důležitost vztahu tvůrce – výtvor, a naopak nebývá na důležitosti vztah výtvor – prostředí/divák.

Obecně platí, že street art bývá divákovi daleko přístupnější a srozumitelnější než graffiti. Už jen proto, že hlavní těžiště graffiti spočívá v písmu a jeho tvarech, které jsou ale pro „nezasvěceného“ pozorovatele často nečitelné a bez významu. Zatímco street art se z nadvlády písma vymanil a jeho autoři pracují převážně s figurativními náměty. V očích náhodných kolemjdoucích může pak street art působit jako „pěkné, zajímavé či vtipné obrázky“, které si dokáže nezúčastněný člověk nějakým způsobem zasadit do toho, co zná, na rozdíl od „těch ošklivých a nesmyslných čmáranic“.

Tomáš Pospiszyl – historik a kurátor výstavy Street art Praha – se ke vztahu graffiti a street artu vyjadřuje takto: „*Street art se svou chutí konfrontovat se s ulicemi velkoměst blíží graffiti. Jeho výrazové prostředky jsou však daleko bohatší a rafinovanější, stejně tak jako obsahy jeho sdělení. Autoři street artu chtějí komunikovat.*“⁴ Já jen dodám, že writeři také chtějí komunikovat, ale především mezi sebou samými, nikoli s širokou veřejností. (viz obr. 126, 127)

2.2.3 Několik citací názorů samotných writerů

Dobrym orientačním bodem mohou být i výpovědi samotných autorů. Vybral jsem několik citací od těch, kteří jsou u nás v současnosti aktivní a mají osobní zkušenosti jak se street artem tak s graffiti. Pro výtvarný čtrnáctidenník Ateliér odpovídali na otázku, v čem vidí rozdíl mezi graffiti a street artem.

Epos: „Graffiti je hlavně o písmu, jménu a crew, zatímco street art může být v podstatě cokoli ve veřejném prostoru.“⁵

Masker: „Graffiti se převážně věnuje psaní jména různě stylizovanou formou písma a jako street art vnímám symboly či značky, kresby, abstraktní tvary nebo něco dalšího, co autor programově rozšiřuje po ulicích či opuštěných továrnách atd.“⁶

Zároveň ale opět připomíná nemožnost přesného rozškatulkování, které nakonec ani není důležité. Masker pouze uvádí jakýsi záchytný bod, který pomáhá v základní orientaci, na němž lze dále stavět.

Inity: „Street art jednoduše vidím jako výtvarně sofistikovanější formu postavenou na základě graffiti.“⁷

⁴ Pospiszyl, T.: Tisková zpráva Výtvarný projekt Street art Praha, 2007

⁵ EPOS: Proč?, *Ateliér*. 2008, č. 19, s. 4

⁶ MASKER: Proč?, *Ateliér*. 2008, č. 19, s. 4

⁷ INITY: Proč?, *Ateliér*. 2008, č. 19, s. 4

2.3 Stručná historie a vývoj graffiti

Myslím, že je dobré stručně si nastínit vznik a počáteční vývoj graffiti, abychom si vytvořili rámec, kam bychom další a další informace mohli zasazovat. Nikdy není na škodu znát kořeny, ze kterých částečně vyrůstá i současné dění. Dotknu se několika témat, kterým se budu ve své práci ještě podrobněji věnovat.

2.4 Zrod graffiti ve světě

Pokud začneme pátrat po historii graffiti – ať už na internetu, v novinových článcích, či v časopisech - v podstatě vždy narazíme na takřka identický text, který zmiňuje přelom šedesátých a sedmdesátých let a jakéhosi Demeteria. To byl pěší poslíček žijící v New Yorku. Často se o něm říká, že byl prvním writerem, což sice není pravda, ale jednoznačně byl první, kdo své jméno psal po městě v takové míře. Při doručování pracovních zásilek obvykle procestoval během dne město křížem krážem. Své cesty metrem si zpestřoval právě tím, že psal svou přezdívku TAKI obohacenou o trojčíslí ulice, ve které bydlel – tedy 183 – všude, kde mohl. (viz obr. 128) Postupem času se k němu přidávaly další jména obdobné konstrukce - JOE 136 či BARBARA 62.

Šlo o jakési značkování území, přičemž nejdůležitějším měřítkem byla kvantita, nikoli kvalita (výtvarný prvek se k fenoménu graffiti připojí až později). Na začátku 70. let se strhla první „bitva“ v psaní vlastních podpisů, takzvaných tagů. Jednotliví writeři se předháněli v počtu tagů a ideálním prostorem ke svému zviditelnění bylo právě metro, jelikož jeho neustálý pohyb zaručoval, že se podpis dostane na oči co největšímu počtu lidí z nejrůznějších míst. Podpisy se stále rozšiřovaly a postupně začaly na zdech domů fungovat i jako teritoriální označení různých skupin či gangů – došlo tedy k posunu od podpisu jednotlivce k šíření jména celé skupiny lidí.⁸

Na počátku 70. let se v New Yorku poprvé objevil piece, tedy velká vybarvená písmena. Tento způsob podpisu se šířil doslova lavinovým efektem a vzhledem k tomu, že zabezpečení dopravních podniků města New York bylo minimální, jezdily po městě kvanta pomalovaných vlaků. Město New York muselo vynaložit na odstraňování pomalovaných vagonů ohromné částky, a tak přistoupilo k radikálnímu zdokonalení zabezpečovacího

⁸ Tobias Barenthin Lindblad, přednáška na téma graffiti, Aero 26.8. 2008, v rámci Names festivalu

systemu. Na konci 70. let se také začal používat nový mycí prostředek Buff, který dokázal efektivně odstranit barvu z vagónu.⁹

Poměrně úspěšné odstraňování graffiti z vlaků a profesionalizace ochrany a celkového zabezpečení dopravních podniků mnohé writery – tvůrce graffiti – „vypudilo“ z metra do ulic a o to více se graffiti objevovalo v ulicích města.

Na přelomu 70. a 80. let se o „pouliční malby“ začali zajímat i galeristi a z graffiti se v podstatě stalo žádané umělecké zboží, což mělo za následek rozdělení se do dvou proudů – těch, kteří jsou ochotni své výtvořiny zpeněžit a přiblížit se oficiálnímu umění, a těch, kteří chtějí graffiti ponechat v rovině undergroundu a zůstat na oficiálním umění nezávislí, či dokonce v opozici k němu.

Od té doby se graffiti a streetartová tvorba pohybuje mezi póly ilegální činnosti, uznávaným uměním a dobrým obchodním artiklem.

2.5 Graffiti u nás

Nezávisle na světovém dění se ještě před revolucí začaly na zdech v Ostravě objevovat nápisy, které volaly po barevnějším a pestřejším městě či toto přání rovnou realizovaly. Jejich autorem byl writer, který si říkal Maniac. Nebyla to tedy prezentace vlastního jména – vlastní osoby – která byla podnětem, ale právě touha po změně šedivého, neosobního, jednotvárného města.

Nicméně fenomén graffiti se začal rychle šířit po všech světových velkoměstech a na přelomu 80. a 90. let se dostal i do Československa. Pod vlivem prvních informací o tomto „životním stylu“ graffiti oslovilo několik desítek mladých lidí, a tak se objevily první skupiny. V Ostravě vznikla významná crew ZDG (Zero Dimension Gang), v níž byl mimo jiné již zmiňovaný Maniac. V Praze byla první crew CSB (Color Sifon Bombs).

Informací o graffiti se k nám ze zahraničí dostávalo opravdu jen málo, proto začínalo české graffiti v podstatě od nuly a víceméně neovlivňováno zahraničím. Praha a Ostrava – jediná města, kde se v této době graffiti objevovalo – fungovaly samostatně a nezávisle na sobě.¹⁰

Příkladem lokální osobitosti stylu je třeba specifický 3D styl, který se v Ostravě vyvinul v průběhu 90. let. Vyznačoval se pestrou barevností, zaměřením na efektní

⁹ <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=394;wu=21501814>, vyhledáno 2008

¹⁰ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 15

prostorové tvary a velkým množstvím nejrůznějších efektů, stínování, lesků a podobného „zdobení“. Tato podoba se pohybovala na hranici kýče, ovšem důležité je, proč ostravští writeři volili takovýto způsob vyjádření. (viz obr. 6) Byla to právě reakce na podobu Ostravy – hornického města, které bylo jen šedivé, smutné, bez barev a přírody.¹¹

I v Praze vnikl takzvaný „pražský styl“, ale nepředbíhejme.

Výraznějším posunem na pražské scéně byl začátek 90. let, kdy se jedna skupina z Berlína postarala o první panely – piecy mezi dveřmi pod okny vagónu. Krátce na to začala měnit podobu pražského metra česká crew TCP (The Color Posse).

Do roku 94 se malovaly vagóny metra odstavené před halami dopravních podniků. Například na Zličíně se pořádaly několikahodinové jamy ve velkém počtu lidí. Z pohledu writerů šlo o zlaté časy poklidného malování, ale z pohledu dopravních podniků a města Prahy se situace stala neúnosnou a v podstatě se opakovala situace New Yorku konce 70. let. Velká mediální kampaň zaměřená proti writerům, radikální posílení ostrahy a vylepšení zabezpečení prostor metra.

Od té doby se malování v metru stalo spíše adrenalinovým zážitkem, rychlou a nebezpečnou akcí, což samozřejmě důrazně ovlivnilo, kdo do metra přestal chodit malovat a kdo naopak takovéto zážitky začal vyhledávat. Jestliže dříve bylo metro prostředníkem, který umožní, aby určitý výtvar mohlo vidět co nejvíce lidí, dnes je spíše chápáno jako jakési stvrzení nebezpečí a komplikovanosti, která je s tvorbou graffiti v metru neodmyslitelně spojena, a je možné tak říci, že v očích většiny writerů metro samo přidává graffiti na jeho hodnotě.

V reakci na znesnadnění přístupu do podzemí metra se v Praze objevila TNT crew – The Nobel Terrorist – takzvaní ninjové. To byla trojice lidí (Oak, Adis, Wish), kteří chodili společně s writery do podzemí a takzvaně otvírali cestu. To obsahovalo páčení dveří, ničení zámků, vylamování všelijakých překážek, ale i rafinovanější řešení, jako bylo například vyměňování původních zámků za vlastní, přičemž klíč vlastnili pouze TNT.¹²

Z této trojice nikdo graffiti přímo nevytvářel, ale velice ochotně pomáhali všem writerům bez rozdílu, z které jsou crew. Rivalita mezi jednotlivými skupinami jim byla cizí, podporovali graffiti jako takové. Byly jim blízké principy této subkultury – porušování pravidel, určitý protest proti systému. Wish se v tomu vyjadřuje takto:

¹¹ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 59, 83

¹² OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 84, 85

„Metro..., to je celá pravda o graffiti. Dobýt zakázané území, přelstít systém, ovládnout prostor, přežít a v pořádku se vrátit na zem.“¹³

Dalším důležitým bodem ve vývoji českého graffiti znamenal časopis Poplife. Od roku 1994 se v něm každý měsíc začala objevovat jedna stránka věnovaná graffiti. (viz obr. 7) Poplife je časopis pro „cool“ náctileté o populární muzice, celebritách a podobných tématech. Undergroundové graffiti – věc těch, „co vědí“ – se najednou bez jakéhokoli kontextu objevovalo mezi křížovkou, horoskopem a reklamou na originální náramek.

Na této stránce bylo místo tak pro pět až sedm fotek, které doplňoval text, který ovšem mnoho neříkal. Šlo spíše o to, čím jméno zazní a čím ne.¹⁴

Jaký to mělo dopad a jak se k tomu stavěli samotní writeři?

Někteří za to Poplife doslova nesnášeli, ale nic více s tím udělat nemohli. Jiní vnímali tuto stránku jako další prostor, kde předvést své umění – je jedno, kde to bude otisknuto, hlavně, že to uvidí spousta lidí. Nesporné ale je, že pro mnohé byl Poplife prvním kontaktem s tím, jak graffiti opravdu vypadá, a díky tomu se graffiti rozšířilo i do dalších měst (do té doby to byla záležitost takřka jen Ostravy a Prahy).

Proces popularizace graffiti komentuje Bloet: „*Tím, že graffiti vydáš širokému poli konzumentů, ničíš jeho podstatu, čímž v důsledku okrádáš sebe i celou scénu. Z tvý věci se najednou stává něco obecného, co si může přivlastnit kdejaká firma na limonády a zahrnout to do své corporate identity. Myslím, že graffiti by se mělo prodávat jenom v médiích určených přímo jeho komunitě.*“¹⁵

Rostl počet mladých, kteří hned zkoušeli napodobovat, co viděli v časopise. Bez přípravy, bez tréninku, bez zkušeností, beze stylu. Města se začala plnit spoustou nekvalitních a amatérských nápisů a špatných pokusů o graffiti, takže to vypadalo, jakoby celková úroveň graffiti upadala. Jakoby Poplife radil: „Kup si tenhle náramek a budeš hustej tanečník, postříkej sprejem zeď a budeš členem graffiti komunity.“

¹³ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 87

¹⁴ Ukázky textu v Popliflu na stránce věnované graffiti: „...První pražská crew, na kterou by se nikdy nemělo zapomenout, je TCP. TCP byli první skuteční writeři, respekt. Další opravdu zlomová crew byla NNK. NNK byla opravdová síla. NNK je legenda. Respekt. DSK je kapitola sama o sobě, DSK byla vždycky jakýsi protipól, znamenala a znamená moc, byla a je připomínkou ostatním pražským writerům, že není čas na to, aby žili minulostí. Dnešek je to, co se počítá, není čas na vzpomínky.“

„SKARF – první pražský král. POIS (král po Scarfovi, writer, který prošel přes TCP, NNK až do ABX, je také členem CW Crew ze San Franciska – nejsilnější pražská osobnost). CAK (duše DSK, styler +trainbomber), BIOR (styler, bomber, dnešní král), WRAH (ABX) a BLOET (SCIFI) (styleři).“

(Bibliografické údaje bohužel nelze zjistit, protože i já vlastním pouze onu vytrženou stránku)

¹⁵ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 55

Tato situace se samozřejmě nelíbila těm, kteří stáli u vzniku této kultury. Někteří z nich se rozhodli situaci řešit radikálním způsobem. V Praze vznikla crew NNK (Pois, V518, Bloet, Rake, Scarf, Puze, Ria, Ash, Elvis, Nerz)¹⁶, jejíž členové začali fyzicky napadat a o barvy okrádat ty sprejery, kteří podle nich neměli talent, styl ani vkus. Byla to podle nich cesta, jak opět navrátit do pražské scény kvalitu. Během času se to ale zvrhlo v prosazování práva silnějšího, nikoli zkušenějšího a dovednějšího. Na pražské scéně se pohybovaly skupinky, které okrádaly slabší. Nakonec se podařilo – především ze strany těch, kteří tohle začali – opět situaci uklidnit.

Zároveň se také celá NNK crew rozhodla, že prosadí nový styl, který se vyznačoval tvárovou jednoduchostí a čistotou provedení. Jejich práce byly po celé Praze. Postupně tento styl začali napodobovat i ostatní, byl uznáván jako jakýsi ideál a tak vznikl takzvaný „pražský styl“.¹⁷

Vladimír 518 k tomuto období dodává: „...během dvou let jsme z toho sami vystřízlivěli a šli dál jinudy. Za důležitý považuju ten důraz na tvar písmene, protože s tím se pracuje dodnes a díky tomu už se těžko objeví někdo, kdo by scénu ovládnul nějakým efektem. (...) Cílem není udělat stobarevnou věc, ale mít v hlavě pořádek, co se týká práce s tvarem.“¹⁸

Mnozí považují přelom tisíciletí za vrchol pražského graffiti, jehož úroveň v následujících letech spíše upadala nebo stagnovala na mrtvém bodě a nové věci nepřinášely žádný vývoj. Kritickou odpověď na tuto situaci představovala CAP crew, která kolem roku 2004 začala programově odmítat podobu „správného piecu“ a naopak malovala stylem, který se nejvíce blížil prvním pokusům toyů. Ve svých piecech cíleně popírali tehdejší techniku graffiti, což se projevovalo v nepromyšlených křivých tvarech, rozteklých liniích, infantilních komixových charakterech¹⁹ a celkově experimentální povaze nesvázané jakýmikoli pravidly. (viz obr. 9)

Další změnou bylo i umístění jejich pieců. Členové CAP crew – především Masker, Mosd nebo Bleze – hodně malují ve starých továrnách (viz obr. 10) a jak sám Masker říká: „Tyhle piecy ve městě nepotkáš, musíš si je najít.“²⁰

¹⁶ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 67

¹⁷ Pražský styl měl velký vliv například i na podobu graffiti v Brně.

¹⁸ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 71

¹⁹ Charakter – označení obličejů či celé postavy u piecu

²⁰ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 166

Zaměření se na méně přístupná místa souvisí i postupnou změnou hlavního prostředku komunikace mezi writery. Z bezprostředního kontaktu na ulici se v podstatě přesouvá na internet, který umožňuje, že graffiti odkudkoli může vidět v podstatě kdokoli.

Jednou z výraznějších akcí, kterou writeři z CAP crew podnikli roku 2006, bylo přetření latexovými kládami řady pieců na legální zóně Těšnov.²¹ (viz obr. 11, 12) Tento radikální akt představoval vyjádření názoru na úroveň konkrétních pieců²². Činnost CAP crew vyvolala svým působením velké diskuze o současném stavu graffiti scény a o směru, kam se ubírá. V podstatě se vytvořily dvě názorové skupiny – první chápe styl CAP crew jako degradaci a celkové pošlapání graffiti, druhá skupina vidí v tomto stylu potřebné oživení scény, které přináší podnětné myšlenky a nebojí se experimentovat.

Jednoznačně má jejich tvorba velký význam především v tom, že celá řada writerů je po této zkušenosti otevřenější a graffiti scéna pestřejší.

2.6 Počátky pražského street artu

Společně s postupným rozšiřováním graffiti se začínali v polovině 90. let objevovat i jedinci, kteří měli také chuť pozměnit vzhled ulic k obrazu svému (či spíše obrazem svým), ale nikoli v duchu klasického graffiti – šíření svého jména. Chtěli prostě dostat své kresby a malby do ulic.

Jedním z takových prvních street artistů u nás byl takzvaný Tomson. Už v roce 1994 zdobila jeho díla ulice Prahy. Jeho práce vynikaly jak motivy, tak zpracováním. Soustředil se především na figurativní náměty, jejichž zpracování se pohybovalo od zjednodušujících experimentů (viz obr. 13) až po snahu o co nejrealističtější zobrazení (viz obr. 14). Ulice pro něj byla spíše výstavní síň, což potvrzuje i časté vytyčení obdélníkového formátu a pojednání celé této plochy.

Tyto „obrazy v ulicích“ také podepisoval - tam, kam podpis na klasickém obraze patří - při dolní hraně jmény T., Slavík či T. Stoklas.

Pro své náměty volil převážně černobílé zpracování, které mu dobře umožňovalo využití negativního překrývání se ploch. (viz obr. 15) Od ostatních „malujících kluků“ se odlišoval i tím, že místo sprejů používal štětce a válečky.²³

²¹ <http://graffneck.cz/report/cap-aneb/>, vyhledáno 2008

²² Malá kláda u piecu znamenala varování, velká kláda přes celý piece naprosté odsouzení.

²³ <http://eldar.cz/streetart/index.php?kam=clanek&clanek=113-vylet-do-historie-tomson>, vyhledáno 2008

Jiný způsob tvorby uplatňoval BAF neboli Billboardová Anarchistická Figurka. Ten se zaměřil na reklamní plochy – nejen jako místo pro aplikaci svých výtvorů, ale také jako zdroj materiálů. Již kolem roku 1994 vyráběl z částí plakátů na billboardech velké koláže, jimiž přetvářel obsah reklamních ploch. Mnohdy lepil jednotlivé části v duchu původní reklamy a na první pohled ani nebylo poznat, že je billboard obsahově pozměněn.²⁴

K výběru billboardů se sám vyjadřuje: „*Vhodnou ucelenou plochou se mi jevíly billboardy, přišly mi jako taková obrovská zbytečnost, nemusel jsem mít výčitky, že jsem něco zničil.*“²⁵

Stejně jako Tomson ani BAF se street artu již nevěnuje. Na české scéně se ale dodnes pohybuje poměrně výrazná a stále velice aktivní postava, která se řadí mezi první zakladatele streetartové tvorby u nás. Tou postavou je Pasta.

Se street artem začínal kolem roku 1995²⁶, kdy začal po Praze rozlepovat charakteristické pasty s křídly. (viz obr. 16). Tento motiv různě obměňoval a transformoval, ale vždy byly v jeho výtvorech zakomponovány indicie, které odkazovaly k jeho osobě.

V podstatě zůstával věrný principům graffiti – tedy šíření vlastního jména – které bylo v tomto případě transformováno do obrazu, před kterým písmo ustoupilo do pozadí.

Ale stejně jako se writeři snaží o svůj charakteristický styl – tvary písma – i Pastovi se podařilo vytvořit osobitý rukopis, kterého se v podstatě drží dodnes. (viz obr. 17)

Úroveň současného pražského street artu je různá. Na jedné straně je Praha zaplněna tuctovými nálepkami či nástřiky přes šablony, jejichž autoři často jen bezmyslenkovitě množí jeden motiv bez jakéhokoli rozvíjení, na straně druhé se tu stále pohybují streetartěři, kteří se snaží uplatňovat nové nápady, postupy a materiály, a posouvat tak scénu kupředu. Jedním z nich je například Epos. Ten svou tvorbou připomíná, že stejně jako se nedají striktně určit hranice mezi graffiti a street artem, popřípadě dalšími formami umění, tak ani sami tvůrci se většinou těmito škatulkami neomezují. Kromě „klasického“ graffiti (viz obr. 18) je Epos také například autorem velkých prostorových instalací v ulicích Prahy (viz obr 20) či Poděbradech (viz obr. 21) nebo megalomanského podpisu

²⁴ Více k tématu street artu jako reakce na reklamu v kapitole 2.10.4 – 2.10.7

²⁵ BUDKA, A.; *Autor „nejlepšího billboardu“ v Praze* (ofocení výstřížek z neznámého časopisu)

²⁶ Ovšem nebyl to jeho první výtvarný vstup do prostoru ulice. V té době měl již zkušenosti s graffiti a současně působil v pražské crew NTS. V současnosti využívá Pasta také jméno Oner.

v landartovém duchu. (viz obr. 24)²⁷ Poslední výraznější akcí, kterou podnikl, byl útok na bílé reklamní plochy billboardů.²⁸ (viz obr. 22, 23)

Několika dalším zajímavým postavám tuzemského street artu se budu věnovat ještě v dalších kapitolách své práce. Nyní se vrátím k tomu, co samotné tvorbě vždy předchází – k motivaci.

2.7 Motivace a důvody pro tvorbu

O tom, co vede writery či jiné pouliční tvůrce k jejich aktivitě by bylo na samostatnou bakalářskou práci, proto se v této kapitole nebudu pouštět do rozsáhlejších pojednání a pouze nastíním několik zásadních momentů, které mohou writery vést k jejich činnosti.

Jedním z možných impulzů je potřeba nějakým způsobem ovlivnit své okolí, zasáhnout do něj, a jeho změnou si tak utvrdit svou vlastní existenci. Důležité je potvrzení si vlastních schopností, pokračovat v počátečním odhodlání a dosáhnout něčeho, co jiní nedokáží. Jiným důvodem může být protest. Protest proti systému, rodičům, škole či jiným autoritám. Může to být programové postavení se proti tomu, co je zakázané. Často hraje velkou roli potřeba patřit do nějaké skupiny či celé subkultury. Graffiti představuje silný jednotící prvek jak v samotné crew tak v celé scéně. Tím, že někdo začne venku malovat, může získat pocit, že se stává spoluautorem velkého kolektivního díla v celém městě. Pro jiné je zas rozhodující estetické hledisko a do tvorby se pouští s vidinou vizuální změny města k lepšímu. Toto se projevuje zvláště na sídlištích, kde si mnozí stěžují na šedivou anonymitu. Jiní zase prosazují přístup ke graffiti a street artu jako ke hře, jako k aktivitě, kterou se chtějí hlavně bavit. Pro někoho je zase základním impulzem potřeba komunikovat s okolím a vyjádřit svůj názor či upozornit na určité problémy. A samozřejmě nesmím zapomenout, že někteří se ke graffiti či street artu mohou dostat z prachobyčejné potřeby „zabít nudu“.

Tento výčet není samozřejmě úplný. Jen jsem chtěl letmo připomenout, co vše může hrát roli při rozhodnutí začít měnit podobu města.

²⁷ Zajímavé prolínání graffiti a land artu můžeme také sledovat například u ostravského writera Piano33. (viz obr. 134, 135)

²⁸ Více o této akci v kapitole 2.10.4 – 2.10.7 (s. 32 - 33)

2.8 Graffiti – dílo jedné subkultury?

2.8.1 Hiphop

Říká se, že graffiti je jedním ze čtyř elementů hiphopové subkultury (společně s rapem, DJingem a breakdancem). To se sice vztahovalo na situaci v Americe, ale v České republice vzniklo graffiti odděleně od tohoto kontextu. Čeští writeři pocházeli z velice různorodých sociálních i zájmových skupin. Nebyl žádný hudební styl, který by je nějakým způsobem sjednocoval, či dokonce zaštiťoval celý fenomén graffiti.

Je třeba připomenout, že na začátku devadesátých let v České republice žádná hiphopová skupina neexistovala. První takovou vlaštovkou, která se pustila do českého rapu, byla hudební formace WWW, jejíž někteří členové zároveň malovali. Brzo se přidali i PSH (Peneři Strýčka Homeboye), kde rapovali zase writeři V518 a Orion. Začali pořádat společné akce, kde se scházeli kamarádi – další writeři. Přes den malování, večer koncert a v noci znovu malování – toto společné trávení času podpořené vztahovou propojeností, přirozeně vyústilo takřka ve splynutí těchto hudebních akcí s graffiti.²⁹

Během let 1994 a 1995 došlo k navazování bližších vztahů i s breakdancem.³⁰ Pražská graffiti scéna tíhla k jednotě, kterou bylo možno vidět v zahraničních klipech, dokumentech či filmech. Počáteční fáze zrodu hiphopové kultury a vzájemné prolínání se rapu, DJingu, breakdancu a graffiti zobrazoval s notnou dávkou pohádkové naivity například snímek *Beat Street*. Dalšími filmy, kterými byli pražští writeři doslova fascinováni byly třeba *Style Wars* či *Wild style*.

Touha po jednotném působení všech těchto elementů vedlo k uspořádání legendární *Kick The Shit*. (viz obr. 25) Párty *Kick The Shit* proběhla roku 2000 v pražském klubu Roxy, kde se představily všechny elementy hiphopu, přičemž jedním z hlavních bodů programu bylo promítání videa, které zachycovalo tehdejší pražskou graffiti scénu. Snímek byl poskládaný jak přímo z dokumentačních záznamů nočních akcí, tak ze záběrů na piecy v ulicích, na metrech a vlcích.

Toto video nebylo vytvářeno jako prezentace pro širší veřejnost, ale naopak jako shrnutí toho nejlepšího z tvorby pražských writerů zas pro lidi v rámci graffiti scény – komunity. Od té doby byla vytvořena ještě celá řada podobných souhrnných videí, ale nejčastěji se setkáme s názorem, že první video *Kick The Shit* již nikdy nebylo překonáno

²⁹ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 156 - 157

³⁰ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 159

nejen po stránce zpracování, ale i co do samotné graffiti produkce. Mnozí se shodují na tom, že na přelomu tisíciletí byla pražská graffiti scéna na svém vrcholu a od té doby její úroveň spíše upadá.³¹

Určitým mezníkem ve vztahu writerů k hiphopové muzice byl obrovský komerční úspěch skupiny Chaozz, jejíž písně se umístily na prvních místech hitparád a začaly být najednou hrány mnoha rádií. Hiphop v podání Chaozzu se najednou stal velice populárním trendem mladých, což mělo za následek rozměňování svébytné subkultury v popu. Česká scéna v podstatě skupinu Chaozz zavrhlá a od její tvorby se distancovala, to ovšem nic nezměnilo na tom, že se celá řada writerů od hiphopu úplně odvrátila a své místo si jednotlivci našli v různých oblastech.

Dodnes prošla hudební stránka českého hiphopu velkými změnami. Od undergroundového projevu se celkový výraz stále více přesunuje někam na úroveň „diskotéky“. Oslabují se vazby na aktivní tvorbu graffiti či skejtvání a kolem hiphopu se vytváří stále větší zastoupení neaktivních lidí na poli jakékoli originální tvorby či jiných aktivit, které vyžadují odhodlání, trénink a silnou vůli. Je to posun od velkých činů k velkým slovům.

2.8.2 Freetekno

Na přelomu století u nás začal bujet nový fenomén freetekno, ke kterému si celá řada writerů našla cestu. Není divu, ve freeteknu můžeme nalézt hodně společných principů s graffiti. Touha po nezávislosti na okolí, systémová opozice k oficiální kultuře, pohyb na hranici (či spíše za hranicí) illegality, vytváření jednotné subkultury se specifickým kulturním projevem atd.

Temnější stránka teknokultury, kterou představují drogy, znamenala ovšem pro mnoho writerů postupnou ztrátu aktivního zájmu o graffiti a někteří ve freeteknu doslova „zmizeli“, jak zmiňuje například Vladimír: *„Rozjezd techna vůbec znamenal velkej odliv lidí ze scény. Kolem roku '99 nebo 2000 jsem hodně často slyšel takový to: ‚Jo, tenhle a tamten..., ty už nedělej, ty teď jedou techno‘“*³²

Po delší době pořádání spíše neinvenčních hudebních akcí se v rámci této scény podařilo roku 2008 zrealizovat originální třídní festival Freeze fest (viz obr. 26)

³¹ Tento názor jistě může být poznamenán nostalgickým pohledem do minulosti, kdy bylo přeci všechno lepší, vzduch byl čistší a stromy rostly výš...

³² OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 96

v Milovicích. Jednalo se o akci postavenou na principech DIY ³³, která byla pojata jako třídní nejen výtvarný jam, kde dominantní místo zaujal street art a graffiti, vznikající na tamních obětech v místě konání akce - v bývalém vojenském prostoru.³⁴

2.8.3 Squatting

Obdobně jako u freetekna writeři často nalézají podobný pohled na situaci mezi squatterry. Tam je nejsilnější vazba na punkovou hudbu a opět principiálním postavení proti konformní společnosti a její kultuře.

Propojení graffiti a squattingu je také posilováno i situací v zahraničí, především pak v Německu, které mělo na pražskou graffiti scénu vždy významný vliv.³⁵ Graffiti od writerů, kteří byli osobně spojeni s myšlenkami a zájmy squattingu, častěji akcentovalo propagandistický a aktivistický aspekt. Zároveň se squatterři snaží zdůraznit svou nezávislost na stávajícím systému právě i odlišným způsobem vizuální prezentace míst, které obývají (a jak sami říkají, dávají umírajícím domům nový život), a tak obývané domy často zdobí jak uvnitř, tak zvenčí.³⁶ (viz obr. 27, 28)

Pro vývoj pražské graffiti scény měl výrazný vliv i dnes již neexistující pražský squat Ladronka, kde na přelomu století probíhaly jakési „hodiny dobrého stylu“, které vedl Vladimír 518. V tomto squatu se pravidelně scházeli začínající writeři a společně skicovali, přičemž Vladimír zastával roli „učitele“. Probíral s nimi zákonitosti tvaru písma, řešil otázky stylu a celkově se je snažil vést k zodpovědnému přístupu s důrazem na kvalitu tvaru.³⁷

Jednou z posledních akcí, která proběhla na území Prahy pořádaná squatterskou komunitou, byl letošní Radical Graffiti Jam na Miladě (viz obr 29), kde bylo ještě programově zdůrazněno protirasistické ladění celé akce. (viz obr. 30 - 32)

Hiphop, freetekno i punk stojí na principech, které se s graffiti poměrně dobře shodují, nyní bych ale rád nastínil oblast, kde se graffiti začalo projevovat později a i přes značné rozpory mezi tím, z jakých kořenů graffiti vychází, a společenskou skupinou, která

³³ Do It Yourself

³⁴ Více informací o Freeze festu v kapitole 2.11.9 (s. 40)

³⁵ I jedna z prvních pražských crew – CSA – vyrostla z anarcho-punkové scény.

³⁶ To můžeme sledovat především v zahraničních zemích, ve kterých má squatting silnější postavení, a především v místech, kde jsou squatterři tolerováni v tiché dohodě s městem.

³⁷ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 142 - 145

se v současnosti snaží graffiti začlenit do svého vyjadřovacího repertoáru, si nalézají místo i tam, kde bychom to asi neočekávali.

2.8.4 Hooligans a podpora fotbalových klubů

Skální fotbaloví fanoušci – takzvaní ultras – podporou „svého“ týmu opravdu žijí. Jezdí na zápasy, vytvářejí nákladná chorea, vyrábějí vlajky a transparenty, lepí po městě podpurné nálepky a nyní se jako další formou podpory stává právě graffiti. Je pravda, že v České republice je fotbalové graffiti oproti zahraničí (například Polsku, Itálii či Německu) hodně pozadu a je otázkou, jestli v budoucích letech nabude takového významu jako právě ve zmiňovaných zemích.³⁸

Graffiti vznikající jako podpora a oslava fotbalových týmů má svá specifika. Ve velké většině je předem daná barevnost, která vychází z oficiálních barev klubu. Na zdech se objevují především jména samotných týmů (viz obr. 33, 133), dalším častým obsahem jsou názvy jednotlivých fanouškovských skupin (viz obr. 34) nebo obecné výrazy jako „Ultras“ či „Fans“ (viz obr. 35, 36). Napříč fotbalovou scénou je také hojně využívaná zkratka ACAB (All Cops Are Bastards). (viz obr. 37)

V Praze ani v žádném jiném českém městě zatím nemůžeme mluvit o tom, že by některá fanouškovská základna „ovládla“ celé své město, ale je nesporné, že se takovéto snahy začínají projevovat. Na domovských webech fanoušků se fotbalové graffiti zveřejňuje a v diskuzích se navzájem popichují, kdo kde dělá svému týmu lepší propagaci. Myslím, že je jediné dobře, když se fanoušci zabývají alespoň něčím tvořivým, a do svých cíleně vyvolávaných středů zapojují i výtvarné prvky, které mohou upadající fotbalovou scénu přinejmenším oživit.

2.8.5 Neonacismus a propaganda

Jestliže někoho překvapilo, že se může graffiti objevovat i jako způsob propagace fotbalových týmů, pak ho následující odstavce mohou opravdu vyvést z rovnováhy.

Během posledních let můžeme v České republice pozorovat poměrně velké změny ve způsobu prezentace neonacistických hnutí. Neonacisté postupně vyměňují těžké boty a maskáče za oblečení méně nápadné – jak sami říkají – sportovní. Neskrytě vykrádají

³⁸ V České republice se objevily fotbalové piecy snad jen v Praze, Ostravě a Opavě.

design i konkrétní náměty a symboly paradoxně levicových seskupení³⁹, snaží se infiltrovat do nejrůznějších hudebních stylů (hardcore, black metal...⁴⁰), společenských aktivit a životních stylů (ekologie, straight edge) (viz obr. 19) a pokoušejí se to prohlašovat za své.

Za tímhle vším stojí snaha oslovit co nejširší publikum a pokud možno publikum mladé, naivní a tvárné. A právě graffiti propagující neonacismus, rasismus nebo antisemitismus je dalším krokem v duchu „moderních trendů“.⁴¹ Dalo by se říci, že NS graffiti je ještě v plenkách, a proto je naprostá většina výtvorů spíše k smíchu (viz obr. 38, 39), ale velice zřídka se objevují i piecy zručně provedené a vizuálně kvalitní. (viz obr 40, 41) (Nelze ale pominout, že ať už je forma jakákoli, obsah hesel, která se pod piecy objevují, rozhodně k smíchu není.)

V naprosté většině se nejedná o psaní jmen jednotlivých „writerů“, ale o propagaci internetových stránek a organizací, popřípadě jde o hesla, která mají jasně odkazovat k neonacistickým „myšlenkám“. Nejčastěji se můžeme setkat s nápisy Odpor, Hatecore, NSA, Antiantifa či ono chuligánské ACAB. (viz obr. 42, 43) Jednoznačně nejrozšířenější „Odpor“ odkazuje k internetovým stránkám www.odpor.org, které jsou asi nejužívanějším veřejným neonacistickým webem u nás.

Pokud říkám, že se neonacisti pokoušejí o graffiti, tak nemyslím pouze piecy, ale i tagy. Ty se opět pohybují v šíři propagace stránek www.odpor.org a jednotlivých hesel či zkratk. (viz obr. 44, 45)

Vznikají různé internetové stránky – například www.nsgraffiti.wordpress.com⁴² - na kterých se jednotlivé výtvořiny shromažďují. Spolu s nimi se tam objevují i návody, jak vyrobit a v ulicích využít šablony, jaké volit trysky a jak pracovat s barvou. Asi nikoho nepřekvapí, že tyto návody jsou přepírány ze stránek typu www.diy.freetekno.cz a jim podobných.⁴³

Na stránkách se objevují i hotové šablony (viz obr. 46) a návody, jak přes ně dostat motiv poměrně jednoduše na stěnu. Je to metoda, jak snadno šířit heslo či motiv, a která

³⁹ Asi nejzřejmější je využívání nejpoužívanějšího motivu Antifašistické akce – tedy dva překrývající se prapory (černý a červený) – na svých neonacistických internetových stránkách, plakátech a letáčích a jiných propagačních materiálech

⁴⁰ Vznikají dokonce natolik paradoxní spleeniny, jako je například neonacistický hiphop

⁴¹ Informační web www.antifa.cz tvrdí, že hlavním propagátorem NS graffiti je přední postava Národního odporu Lukáš Rod. Zdroj: <http://antifa.cz/243-mzdomova-ns-revoluce-v-mezich-zakona.html>, vyhledáno 08

⁴² Tyto stránky mají v podtitulu „Čas pro umění, umění pro svobodu!“

⁴³ Bezstarostné přejímání poznatků a práce od „druhé strany“ asi nejlépe vystihuje výrok z jednoho internetového fóra: „Do It Yourself manuály od technařů. Sice to je od špín, ale od zkušených špín.“

nevyžaduje žádné výtvarné dovednosti a zároveň dává samotnému tvůrci pocit „umělce“ a aktivního bojovníka za správnou věc.

Největší paradox ale je, že využíváním graffiti jako nového způsobu propagace neonacizmu, dělají přesně to, co si vždy brali jako záminku pro poměrně časté útoky na skejt'áky/writery. Ještě donedávna neonacisté označovali graffiti jako čistý vandalismus tvořený narkomany, které je za to třeba pravidelně trestat. Ale nyní, když vidí, že tato forma může oslovit, nemají problém opět změnit názor⁴⁴ a zase se přiživovat na cizí kultuře.

Neonacisté se tedy rozhodli využít této formy nikoli k prezentaci schopností a stylu jednotlivce, ale k šíření a propagaci svých informačních serverů, výhrůžných zastrašovacích hesel a primitivních názorů.

2.9 Vzhled ulic – co rozhoduje o výsledné podobě?

Myslím, že je na místě připomenout určité faktory, které ovlivňují to, jakou má graffiti podobu a kde je umístěno. Podle mého to jsou dost zásadní věci, které si mnoho lidí vůbec neuvědomuje, což jim mnohdy znemožňuje pohlížet na podobu ulic „objektivně“, a spíše pak veškerou tvorbu hromadně označí jako vandalizmus. Sami v tomto přesvědčení pak přehlížejí i výtvoř, které by jim mohly například zpříjemnit cestu do práce.

2.9.1 Alkohol

Graffiti má oproti jiným tvořivým činnostem jednu velkou nevýhodu. Výtvoř ze stěny nejde sundat tak snadno jako plátno. Bez ohledu na to, zda se samotnému autorovi líbí či ne, na zdi zůstane, dokud ho někdo nepřetře.

Když malíř namaluje špatný obraz, prostě ho nevystaví, nechlubí se s ním. Ale writer tuto možnost nemá. Jeho piece či tag bude lidem na očích, ať se povede či nepovede.

O to horší je situace, kdy se autor pokouší malovat v opilosti. Jako většina mladých lidí se i writeři obvykle rádi baví s přáteli v klubech a hospodách. Noční návrat domů nabízí prázdnější ulice – tedy ideální příležitost. Alkohol v krvi často dodává odvahy,

⁴⁴ Nutno dodat, že ne všichni neonacisté využívání graffiti schvalují. Celá řada – především těch starších – s tímto „moderním“ trendem nesouhlasí.

zbavuje obav a posiluje writerovo sebevědomí a nadšení pro věc. Stejně jako opilí zpěváci, jež neumějí zpívat, a suverénní tanečníci nezvládající rovnováhu a koordinaci pohybů, i writer – přesvědčen, že mu to jde skvěle – může vytvořit něco, co je střízlivému oku spíše k smíchu. (Stejný problém je s výběrem místa – neschopností vidět celý dům, nejen plochu pro tag.) Jenže po zpěvu a tanci zůstane matná vzpomínka, ale barva na zdi bude blednout rozhodně pomaleji. Všem zůstává na očích, nikdo ale nevidí, že je to opilecké nezvládnutí situace. Drtivá většina veřejnosti to vnímá takto: „Ano, tohle je to graffiti.“⁴⁵

2.9.2 Toys

Prakticky tentýž problém vyvstává – a to ještě v daleko větší míře – pokud se ve veřejném prostoru snaží malovat úplní začátečníci. (viz obr. 47, 48) Výsledek je pak takový, že kvalitní, zajímavé a nápadité věci se nakonec utopí v záplavě nevydařených pokusů. Minimálně alespoň v očích veřejnosti.

Lidé vnímají graffiti „všechno dohromady“. Ti, kteří se o to nezajímají, nejsou schopni odlišit, co je nové, co je staré, a pohlížet na to s ohledem na dobu vzniku a jiné okolnosti, jak to činíme při percepci jakéhokoli jiného umění.

Často můžeme zaslechnout: „Ať si to stříkají na nějaké zapadlé zdi, v rozpadlých domech...“ atd. Zde je na místě zmínit, že to tak ale celá řada začátečníků dělá. Nejprve si to zkoušet tam, kde to „nikomu“ nevádí, kde je na to klid. Jen se zkuste kouknout na zadní stranu jakékoli sídlištní kotelny.

2.9.3 Výběr místa

Ačkoli se na první pohled může zdát, že se streetartové objekty či piecy objevují naprosto všude bez jakéhokoli ohledu na své okolí, není pravda, že by otázku dobrého umístění nikdo neřešil. V předešlých dvou kapitolkách je vysvětlení pro nezanedbatelnou část tagů, které potkáváme v ulicích a nemůžeme souhlasit s jejich umístěním. Jistě se najde i spousta dalších tagů, které bychom řadili do stejné kategorie (naprosto nevhodně umístěných), o nichž je ale sám autor je přesvědčen, že se tam přesně sednou. Jak to?

⁴⁵ Na druhou stranu není zas úplnou výjimkou, že někteří writeři mají akční cesty po městě neodmyslitelně spojeny s pitím alkoholu.

Odpověď je jednoduchá. Jelikož neexistují žádná pevně daná pravidla⁴⁶, která by určovala, která místa jsou vhodná, každý writer si o tom rozhoduje sám. A protože jsme každý jiný, každý máme i trochu jiný názor na to, co je vhodné a co už ne. Pro někoho je rozhodující stáří budov, pro někoho jejich vzhled, který hodnotí výhradně subjektivně, jiní jsou zase toho názoru, že pojednána může být jakákoli plocha, ale nikoli čímkoli.

Určitou „hierarchii použitelnosti“ můžeme pozorovat například v přístupu k dopravním prostředkům s přihlédnutím k jeho majiteli. Na osobní auto si nedovolí cokoli napsat takřka nikdo, jelikož u toho si každý nejsilněji uvědomuje, že je to soukromý majetek konkrétního člověka. O malinko volnější je již přístup k dodávkám.⁴⁷ (viz obr. 49) Na těch můžeme občas zahlédnout nějaké tagy či throw-upy. Pracovní stroje jako bagry a přidružené maringotky jsou již popisovány mnohem častěji. (viz obr. 50) A jako takřka regulérní plocha k pojednání jsou naprostou většinou chápány prostředky městské hromadné dopravy a vlaky. (viz obr. 51, 52) Další otázkou je výběr konkrétního místa, přičemž nejspornějším bodem jsou asi okna dopravních prostředků.

Pro mnohé asi těžko pochopitelný, ale nikoli zcela ojedinělý přístup k věci odhaluje Rich, když se vyjadřuje svou touhu pro pomalování celého vlaku: *„Tak já jsem vo tom snil, snil jsem vo celý soupravě, chtěl jsem rovnou wholetrain, rozumíš. Strašně jsem si přál zasáhnout do těch voken, počmárat je, představoval jsem si, jak jedu spejem po povrchu těch vagónů.“*⁴⁸

2.9.4 Vstoupení do prázdné plochy a lavinový efekt

Zajímavý jev je takzvaný lavinový efekt. V tomto případě to znamená koncentraci – nejčastěji streetartových nálepek (ale i tagů) od různých autorů - na jednom místě. Objeví-li se například na určité výloze více nálepek pohromadě, přiláká toto místo i ostatní „lepiče“. Toto vede ke spontánnímu vzniku jakýchsi menších streetartových výstavních ploch přímo na ulici. Jakoby množství již nalepeného říkalo: „Toto je místo pro tebe, přidej sem svou nálepku.“ (viz obr. 55, 56, 57)

⁴⁶ Nemyslím tím zákony České republiky, ale pravidla samotného graffiti či street artu.

⁴⁷ Situace v České republice je naprosto nesrovnatelná například s Francií, kde je takřka nemožné potkat dodávku, která by nebyla posprejovaná ať už tagy či celými piecy. (viz obr. 53, 54)

⁴⁸ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 36

Samozřejmě hraje svou roli i samo místo. Zastávky MHD, průchody, podchody, určitá podloubí, místa před kluby – prostě místa, kde lidé často čekají, nebo místa taková, která jsou částečně skryta, ale přesto kolem chodí spousta lidí. (viz obr. 58, 59)

Důležité je také prvotní vstoupení do plochy. Naprosto stejný princip se objevuje při nelegálních výlepech reklamních plakátů. Jakmile se někde objeví první plakáty, další na sebe nenechají dlouho čekat a během relativně krátké doby bude celá plocha pokryta reklamou a nikdo se nad tím už nepozastaví.

Jako jeden příklad za všechny uvádím autobusové nádraží na Palmovce. Roku 2002 dvojice lepičů plakátů pokryla značnou část do té doby dlouho neposkvrněné stěny na nádraží. Od té doby jsou stěny objektů na nádraží permanentně pokryty nelegálním výlepem, který se stále množí a ani pravidelné odlepování větších vrstev již nemůže zastavit neustálé doplňování reklamních materiálů. (viz obr. 60)

2.10 Reklama

2.10.1 Graffiti a street art jako reklama sama na sebe

Graffiti – více než street art – by se z velké části dalo označit, jako reklama sama na sebe. Každý writer v podstatě propaguje svou značku – své jméno nebo svůj osobitý styl. Stejně jako v reklamě musí být viděn a zapamatován. Toho lze docílit několika různými způsoby, ale nejlépe všemi najednou. Jedním z principů je originalita, je důležité mít vlastní osobitý projev, který je možné odlišit od „konkurence“, ať už se jedná o tvarovou nápaditost nebo třeba způsob práce s barvou. Dalším způsobem je co největší počet reklamních ploch – tedy pieců a tagů. Aby byla reklama viděna, musí být na nějakém dobrém místě, nejlépe všem na očích, což samozřejmě velice komplikuje její vytvoření. Nebezpečí, které musí writeři podstoupit, aby mohli na vybraném místě nastříkat své jméno, popřípadě své crew, tak stupňuje hodnotu daného piecu. V současnosti takové místo představují třeba vagóny metra, ke kterým je dnes velice složité se dostat. Pokud ale pomalovaná souprava vyjede z depa na svou pravidelnou trasu, autor si může být jist, že si jeho práce všimne opravdu hodně lidí.

Point tuto spojitost shrnuje: *„Graffiti odráží dnešní svět, je taky o značkách, prostřednictvím kterých je ti nabízenej nějakej produkt. Akorát, že v graffiti žádnej produkt není, nic neprodáváš, produktem je ta samotná značka.“*⁴⁹

2.10.2 Graffiti jako reklama, ochrana a vstřícné gesto

V předcházejících odstavcích mohly graffiti a reklama působit jako dva odlišné světy, které mají určité principy společné, ale ve skutečnosti se využívají a reagují na sebe mnohem více, než by se mohlo zdát.

Spolupráce s majiteli různých obchodů nebo klubů byla vždy pro writery přínosnou záležitostí. Ačkoli jsou zakázky často brány ze strany writerů jako „nutné zlo“, writeři je vyhledávají často sami, protože potřebují peníze na barvy. Odměnou za odvedenou práci jim jsou peníze nebo si často mohou nechat barvy, které nevypotřebují.

⁴⁹ Informace o zdroji bohužel ztraceny.

V 90. letech, kdy se u nás fenomén graffiti začal rozšiřovat, se samozřejmě objevovaly graffiti nejprve v obchodech zaměřených na mladou a podobně smýšlející klientelu. Byly to skateshopy a kluby, kde se tato společnost scházela. Postupem času mnozí rozšířili svou aktivitu i na obchody a podniky, které byly graffiti vzdálenější či bez jakékoli spojitosti. Motivaci těch největších nadšenců potvrzuje Scarf: „*Dělali jsme hospody, diskotéky, bary, všechno... jenom aby bylo na barvy. To už pak jinak nešlo, potřebovali jsme malovat, bylo to jako fet.*“⁵⁰ Od skateshopů se tak dostalo graffiti i na takové obchody jako je například prodejna autodílů, ovoce-zelenina či výroba nábytku.

Majitelé klubů a obchodů pochopili, že barevný a propracovaný piece je nejen nepřehlédnutelnou reklamou a lákadlem především pro mladou klientelu. (viz obr. 62) Zároveň se samo graffiti stává zdánlivě paradoxně ochranou před graffiti nechtěným. Jde o to, že málokdo se rozhodne přestříkat tagem nebo throw-upem kvalitně provedený piece.⁵¹

Podobnou motivaci můžeme sledovat i u určitých škol, jejichž vedení se dohodlo s writery a nechali určitá místa posprejovat. ZŠ Kuncova má barevně zpracované okolí obou vstupních vchodů, kde je ústředním motivem postava nad knihou s textem „Kořenem všeho zla je nedostatek poznání“. (viz obr. 63) ZŠ Španielova šla ještě dál a pod dohledem poskytla pro graffiti naprostou většinu venkovních zdí přízemí a na některých místech i prvního patra budovy.

Myslím, že tohle je dobrý způsob, jak může škola ukázat svou otevřenost a pokud samotným studentům či žákům nabídne prostor k jejich výtvarnému vyjádření, může se tak škola proměnit z neosobního místa na místo, jehož vzhledu jsou spoluautory, místo jejich, místo, kde mají něco svého.

2.10.3 Přebírání formy reklamou

Samo graffiti a street art představuje vizuální formu, která je automaticky spojovaná s určitým nádechem něčeho alternativního, zakázaného, lákavého, tak trochu tajemného a zároveň něčeho, co je „in“ a „cool“. Proto není divu, že k těmto formám výrazně tíhnou především žáci druhého stupně základní školy, kteří se například tím, že si pořídí tričko s piecem, mohou považovat za součást něčeho, k čemu vzhlíží. Tento fakt samozřejmě neunikl nejruznějším prodejcům, kteří chrlí výrobky s motivem graffiti. Může jít o všelicos

⁵⁰ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 39

⁵¹ Samozřejmě je jasné, že ne každý writer má na věc stejný pohled a jistě jsou i tací, kteří naopak tyto komerční zakázky, které „zneužívají“ formu graffiti, mohou cíleně překrývat.

– oblečení, psací potřeby, batohy, hrníčky, penály, lahve a prakticky cokoli jiného, kam lze piece – nebo neumělý pokus o něj – nějakým způsobem natisknout.

Nemusí to být jen motivy na výrobcích, mnohdy si celé reklamní kampaně, které ke graffiti či street artu odkazují, přebírají „streetovou“ podobu, jelikož je tato forma poutavější a oproti klasickým reklamám v potenciálních „klientech“ vyvolávají pocit alternativy.

Příkladem může být třeba propagace Radia DJ, při které bylo využito tvarovaných plakátů s potiskem postavy v životní velikosti, které se jednoznačně snažily co nejvíce přiblížit podobě plakátů, které již dříve vylepovali streetartisti jak u nás, tak i jinde ve světě. Postavy byly doplněny plakáty s logem rádia a dalšími údaji. Na těchto plakátech se autoři snažili docílit nedbale natřeného vzhledu, který ale při sériovém opakování plakátů působí dosti nepřesvědčivě. (viz obr. 64, 65)

Nápaditostí formy a jejího využití stojí v protikladu k reklamám Radia DJ například propagace Famufestu, který proběhl v roce 2008. Jako poutač na tuto akci posloužily nalepovací barevné pásy potištěné buď kompletní informací o festivalu či pouze jednotlivými písmeny (F, A, M, U). Lepiči prokázali invenční přístup ve výběru místa i způsobu nalepení, a tak občas vznikaly i nápadité barevné kompozice. (viz obr. 66, 67)

Ve street artu je poměrně oblíbená technika nástřiku sprejem přes šablony. (viz obr. 68) Umožňuje rychlé, poměrně jednoduché a přesné množení jednoho motivu. A to se přesně hodí pro reklamní účely, jelikož sleduje podobné cíle – zviditelnit se na co největším počtu míst v minimálním čase a pokud možno na co nejdelší dobu. V tomto jsou přes šablony nastříkané nápisy či loga rozhodně trvalejší než vylepené plakáty. Po Praze se tak můžeme setkat s celou řadou takovýchto reklam, ať už jde o firmy, kluby či značky se street artem či graffiti víceméně související (viz obr. 69, 70), nebo naopak o subjekty bez jakékoli vazby na tuto subkulturu. (viz obr. 71, 72)

Asi největší rozsah měla dlouhodobější propagace značky Styx, jejíž logo kdosi hojně vytvářel pomocí sprejů i v několikametrových formátech na různých místech Prahy.⁵²

Tento druh reklamy těžší z faktu, že pokud není autor reklamy přistižen přímo při její „instalaci“, nemůže být na propagovaném subjektu vymáhána pokuta za nelegální výlep či „poškození“ cizího majetku. Pravda je, že většinou se k této formě propagace uchylují spíše menší firmy. Terčem mnoha street artistů, kteří ve své tvorbě rádi upozorňují na

⁵² Dnes již nejsou takřka vidět, ale po roce 2000 jich bylo na dobře viditelných místech opravdu hodně.

různé problémy, se stávají spíše reklamy velkých společností, které svou nabídku prezentují na velikých billboardech a bigboardech.

2.10.4 Epos a útok na billboardy

Opravdu radikální vstup do plochy billboardů a bigboardů předvedl pražský Epos. Na začátku roku 2009 pomocí paintballové zbraně a nespočtu barevných kuliček vytvořil na prázdných bílých plochách abstraktní - a do jisté míry náhodné – kompozice. (viz obr. 22, 23) Sám se v jedné z internetových diskuzí ke svému počínu vyjádřil⁵³: „*Střelba z pistole na komerční plochu ve veřejném prostoru je sám o sobě dost silnej akt, ktorej v době nese gesto a názor a není potřeba psát „prcat“ a podobně. Spíš naopak náhodná abstraktní kompozice posunuje celou věc ještě dál k pouliční urbanistické akční malbě, kdy prázdný billboard najednou postrádá svou funkci a je mnou chápán jako čistá plocha, jako výzva ve veřejném prostoru.*“^{54 55}

2.10.5 Efox a Daniel Panda

Po Praze se objevují spousty nálepek a plakátů zesměšňující, urážející či napadající určitý směr, organizaci, politickou příslušnost nebo konkrétní osobu. (Mezi nejčastější terče patří například George Bush, McDonald's, neonacisti a komunisti.) Jejich kvalita je různá, ale povětšinou nestojí za větší zmínku. Co ale určitě za zmínku stojí, je „Akce Daniel Panda“, jejíž autorkou byla Efox.⁵⁶ Ta si vzala na mušku plakáty zvoucí na turné Daniela Landy, na kterých byla jeho podobizna na pozadí protektorátní vlajky.

Efox vytvořila - a na internetu nabídla k rozšíření a vylepení – archy papírů, na kterých byly připraveny pro tisk různé doplňky pro „oživení“ Landových plakátů. (viz obr. 73) Jednotlivé atributy měly poměrně jasné poselství. Jednalo se o malinký mozeček, Hitlerův knírek, klaunský nos, penis, pandí oči a uši a nakonec ještě obdélníček s písmenem P, který rozměrově i barevně přesně seděl na originální plakát. (viz obr. 74) Přelepením písmene L pak došlo k opravdu žertovné změně. (viz obr. 75, 76)

⁵³ Mimo jiné svou odpovědí reagoval na názor, že měl barevnými kuličkami napsat „prcat“ ...

⁵⁴ <http://www.nyx.cz/index.php?l=mail:wu=13407370>, vyhledáno 2009

⁵⁵ <http://www.asdlabs.com/blog/2009/05/08/epos-257-urban-painting/>, vyhledáno 2009

⁵⁶ Ačkoli je Efox z Ostravy, její nápad se ve velké míře realizoval i v ulicích Prahy.

Tato akce zaznamenala poměrně velký ohlas nejen díky výbornému nápadu, hravosti a variabilitě, ale z velké části také díky opravdu velikému rozšíření na mnoha místech republiky. Efox pravděpodobně nebyla jediná, které byla masivní plakátová kampaň proti srsti. Svým nápadem se očividně strefila do názoru mnoha lidí ochotných si na vlastní náklady veselé doplňky vytisknout a vylepit je ve svém městě. Ve výsledku se Efox podařilo zplodit opravdové kolektivní dílo, které reaguje na přinejmenším podezřelé souvislosti v činnosti Daniela Landy.⁵⁷

2.10.6 Keim a McKrmelec

Inspirován všudypřítomnými McDonaldy vytvořil Keim ze Znojma vskutku osobitou instalaci. Ze street artu si vzal výrazivo a vtíp a vyrazil do přírody, kde natřel krmelec žlutou a červenou a připevnil na něj velké „mekdonaldovské“ M. (viz obr. 77) Tento akt lze chápat jako vtípné upozornění na méně vtípný fakt, že se velké firmy typu McDonald's roztahují, kde můžou, a tak likvidují původní drobné obchodníky, kteří se nejsou schopni bránit, stejně jako toho nejsou schopna zvířata v lesích, kam se roztahují městské prvky.

2.10.7 Dellastrada a Urban Blooz Project

Streetartistů, kteří určitým způsobem reagují na všudypřítomnou reklamu, je po celém světě opravdu hodně. Někteří se tomuto tématu věnují v jednotlivých instalacích či v celých projektech. Ze světové scény může být dobrým příkladem francouzský umělec Dellastrada⁵⁸ se svým „Urban Blooz Project“. Tato akce - realizována roku 2003 – si kladla za cíl upozornit na to, jakým způsobem se využívá veřejný prostor, vyvolat diskuzi o reklamních plochách ve městech a využití designu.⁵⁹ Na velké billboardové (ale i jiné menší reklamní) plochy umístil vytištěný obraz toho, co by bylo vidět normálně, kdyby ve výhledu „nepřekážela“ právě ona reklama. Při správném úhlu se pak může samotný billboard jevit jako zarámovaná skutečnost. (viz obr. 78, 79)

⁵⁷ <http://www.nyx.cz/index.php?l=topic;id=4936>, vyhledáno 2008

⁵⁸ Dellastrada je členem skupiny Shlag sdružující evropské umělce (kromě Dellastrady jsou členy ještě Virassamy, Texan, Bishop a Moam). (viz 56)

⁵⁹ <http://shlag.com/works/urban-blooz-project>, vyhledáno 2008

2.11 Umění

2.11.1 Vladimír Boudník a Akce Bou

Pokud budeme hledat paralely mezi současnou tvorbou v pražských ulicích a uměním minulého tisíciletí, narazíme na osobitou postavu Vladimíra Boudníka.

Vladimír Boudník byl grafik a malíř, který ve dvou manifestech z roku 1949 definoval vlastní umělecký směr exlosionalismus. Boudník vycházel z představy umění jako neoddělitelné součásti života, toužil po umění na každém kroku, které by bylo výsledkem spontánního žití. Proto svou tvůrčí aktivitu často směřoval na pražské ulice, kde realizoval program explosionalismu a v duchu asociativního myšlení například dotvářel výjevy na rozpraskaných omítkách. (viz obr. 80) K podobné aktivitě často vybízel i své kamarády či kolemjdoucí.⁶⁰

Spontánně tak reagoval na městské prostředí a vstupoval do ploch cizích objektů, stejně jako to dělají mnozí současní streetarteři. V prostoru města spatřoval interaktivní prostor, kterému by se měli ostatní otevřít, pustit ke slovu svou imaginaci, a oživit tak město přirozeným „uměním života“.

Myslím si, že s tímto postojem by se mohla ztotožňovat naprostá většina těch, co v současnosti tvoří v ulicích. O tom, že jsou Boudníkovy myšlenky stále aktuální svědčí například i „Akce Bou“, kdy se 40 let po Boudníkově smrti sešlo pár studentů a v duchu explosionalismu dokreslovali tvary v omítce. (viz obr 81, 82) Celá akce bohužel skončila sepisováním protokolu na policejní stanici a následným odstraněním kreseb.⁶¹

2.11.2 Od undergroundu do galerií – světová odbočka

Na začátku této práce jsem připomenul, že graffiti nejednou stálo na začátku tvorby později uznávaných umělců. Jedním z nich je Keith Haring. Svou výtvarnou cestu začal v 70. letech fascinován newyorským graffiti. Brzy se od jeho klasické podoby odchýlil a začal místo písma prosazovat figurativní obrázky, kterými často reagoval na konkrétní situaci na daném místě či přímo na nějakou konkrétní reklamu. Reklamní plochy také využíval jako podklad a východisko pro své kresby a malby. Tvorba na ulici byla pro Haringa způsob, jak dostat své obrázky k co největšímu počtu lidí.

⁶⁰ <http://www.art-antiques.cz/katalog/autori/210-vladimir-boudnik/> vyhledáno 2009

⁶¹ <http://czechtek.bloguje.cz/733686-studenti-kteri-musi-odstranit-obnovene-kresby-vladimira-boudnika-svolavaji-dnes-v-praze-happening.php> vyhledáno 2009

Později Keitha Haringa objevil galerista Tony Shafrazi a umožnil mu roku 1982 vytvořit samostatnou výstavu v New Yorku. Haring tehdy pokryl celý interiér galerie svými figurativními malbami a kresbami. V galerii se tedy objevily postavičky, které již léta tvořil v ulicích města. Touto výstavou vstoupil do výtvarného povědomí a během několika dalších let proběhly jeho výstavy v mnoha různých zemích (Belgie, Itálie, Japonsko...).

Po určitou dobu pracoval na svých věcech pro galerie a zároveň ještě tvořil přímo v ulicích a metrech.

Velice rychle se stal opravdovou hvězdou a jeho činnost v ulicích slábla. Zato ale sílilo jeho jméno a osobitý rukopis. Jeho kresby, které v sobě spojovaly jednoduchost, originalitu, srozumitelnost a vtip, se staly výborným obchodním artiklem. (viz obr. 83, 84) Roku 1986 byl v New Yorku otevřen jeho vlastní obchod, ve kterém si ti zámožnější mohli koupit jeho obrazy a pro ostatní obchod nabízel nejružnější drobnosti s Haringovými motivy jako například odznaky, plakáty či samolepky.⁶²

Keith Haring je modelem umělce, který vyšel z undergroundových základů graffiti, osvojil si zjednodušený způsob kresby, který je pro tvorbu na veřejných místech v podstatě nutností, a postupně se dopracoval do galerií, získal uznání a popularitu a zároveň si tím, co dělal, ještě dokázal vydělat hodně peněz.

Určitou paralelu bychom mohli spatřovat s činností níže zmiňovaného Jana Kalába, který také vychází z undergroundového graffiti a díky novým formám a osobitému stylu se dostal do tuzemských i zahraničních galerií. V současnosti se pohybuje jak na poli „ilegální“ tvorby v ulicích, tak v rámci oficiálních výstav. Uvidíme, kam bude směřovat dál...

Dalším světově známým umělcem, který vycházel ze surovosti brooklynského graffiti a dnes jsou jeho díla vysoce hodnocena, byl Jean-Michel Basquiat. Pod přezdívkou Samo vytvářel na zdech krátké texty bez snahy o jakoukoli stylovou čistotu. A právě autentičnost a neuhlazenost oslovila Andy Warhola, který Basquiatovi výrazně pomohl na oficiální uměleckou scénu.⁶³ (viz obr. 85)

Asi nejznámějším tvůrcem street artu na světě je Banksy z Velké Británie, jehož práce se vyznačují osobitým vtipem, dokonale zvládnutou technikou, různorodostí námětů

⁶² <http://reflex.cz/Clanek27205.html>, vyhledáno 2009

⁶³ Basquiatově tvorbě bych se jistě mohl věnovat na několika dalších stránkách, ale to není směr, kterým bych chtěl v této pokračovat. Na druhou stranu jsem postavu Jeana-Michela Basquiata nemohl nezmínit alespoň na několika řádcích.

a především aktuálností a schopností reagovat na současná problematická témata. Ta se pohybují kolem potírání kreativity a svobody projevu, ztráty soukromí, konzumního způsobu života, válečné situace nebo každodenních paradoxů běžných příkazů a zákazů. (viz obr. 86, 87, 88)

Nejen svými výjevy na zdech, ale i prostorovými objekty, se proslavil a nejenže se jeho práce objevují na klasických výstavách, ale dokonce dochází i k takovým situacím, jako je odbourávání veřejné zdi s Banksyho prací, aby si ji mohl „náleze“ odvézt do své sbírky, popřípadě vydražit za vysoké částky.⁶⁴ (viz obr. 90) Banksyho tvorba často výrazně zvyšuje a někdy i násobí hodnotu objektu, na kterém se nalézá.⁶⁵ Doslova unikátním postupem bylo zarámování jednoho Banksyho výtvaru ochranným plexisklem přímo na ulici. (viz obr. 89)⁶⁶ Toto je důkazem, že si někteří majitelé domů již uvědomují, že i z ilegální činnosti, která je často označována jako vandalismus, může vzejít umělecké dílo nebo alespoň dobře zpeněžitelný objekt.

2.11.3 Point – kroky k oficiálnímu umění

Postavou, která jednoznačně vyniká na české graffiti a streetartové scéně je Jan Kaláb (neboli Cakes, Splash a především Point). Point představuje umělce, který ve své tvorbě neustrnul v jedné fázi, kterou by vybrousil k dokonalosti a neustále opakoval stejné, ale naopak Point zaznamenává neustálý posun kupředu a s velkým úspěchem hledá a nachází nové možnosti graffiti a street artu.

Jan Kaláb vystudoval gymnázium Na Pražačce ve třídě s rozšířenou výukou výtvarné výchovy. Už během tohoto období se mu podařilo vypracovat si vynikající styl. Ohromující bylo ale i to, že společně s kvalitou jeho pieců šla ruku v ruce i kvantita a nápaditost. Ještě před maturitou dokázal překročit hranice naší země a jeho jméno jezdilo na vagonech vlaků po celé Evropě. Po maturitě roku 2000 vyrazil o prázdninách společně s writery Romeem a Keyem do USA, kde uskutečnili sen všech writerů – napsat své jméno na vlaky New Yorku, kolébky celého graffiti. Během dvou měsíců kluci nelenili a ozdobili spousty vagónů a zdí svými jmény.⁶⁷ (viz obr. 90, 91, 92)

⁶⁴ <http://www.afflictedyard.com/therock.htm>, vyhledáno 2008

⁶⁵ <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1023356/Trailer-worth-1-000-goes-sale-500-000-painted-graffiti-artist-Banksy.html>, vyhledáno 2008

⁶⁶ <http://www.phatbeatz.cz/spojene-kralovstvi-brighton>, vzhledáno 2009

⁶⁷ OVERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 147

Po návratu z New Yorku začal jednat s pražskými úřady ve věci legálních ploch pro sprejery. Jeho aktivita měla úspěch, a tak se v Praze určily první legální plochy, ale společně s tímto ustanovením přišel i zákon považující graffiti za trestný čin.⁶⁸

Pro Jana Kalába tak ale vznikla možnost, jak beze strachu realizovat své nápady na velkých plochách. Byl to výrazný krok, který posouval graffiti blíže k oficiálnímu umění.

Potvrzení skutečnosti, že graffiti v sobě skrývá objektivní výtvarný potenciál dokazuje i to, že Jan Kaláb se věnoval tomuto tématu i v rámci studia na Akademii výtvarných umění v Praze. Kontakt s akademickým prostředím a kritická zpětná vazba napomáhala v Pointově výtvarném rozvoji, nalézání nových forem a přístupů a také jistě přispěla k Pointově cestě do galerií.

Od roku 2001 se Jan Kaláb zúčastnil více jak pětadvaceti oficiálních výstav nejen v české republice, ale i v USA, Rusku, Německu nebo Holandsku,⁶⁹ a sám je autorem prvního mezinárodního festivalu v ČR věnovanému graffiti a street artu - Names festu.⁷⁰

S těmito aktivitami úzce souvisí i Pointovo nezastírané autorství a spojení svých writerských jmen - Point, Splash a Cakes - s občanským jménem Jan Kaláb, což je mezi writery opravdu ojedinělé. (Ačkoli je u mnohých autorů – zvláště těch společensky aktivních, jako je například Wladimir518 nebo Pasta - zcela zjevné, jaká konkrétní osoba stojí za jednotlivými piecey na zdech.

Jako příklad zmiňovaných nových přístupů ke tvorbě v ulicích zde uvádím přechod od 2D ke 3D. Graffiti bylo vždy tvořeno v ploše. Ať už šlo o vagony, stěny či výlohy, nepřesahovalo graffiti druhý rozměr. Ale byl to právě Jan Kaláb, kdo osvobodil jednotlivá písmena od plochy zdi a iluzi prostoru, kterou mnozí writeři ve svých piecech využívali, nahradil opravdovým prostorovým písmem. (viz obr. 93, 94, 95) Sám to stále považuje za graffiti a jak řekl o svých trojrozměrných piecech: „*Point – to je jméno, jako v graffiti, a má to stejnej význam, protože buduješ jméno. Jako když maluješ na zdi a děláš toho hodně, pokrejš město a vlastně vytváříš nějaký mýtus.*“⁷¹

Tímto se také mění proces realizace. Většina činnosti se přesouvá z ulic zpět do domácí dílny a v ulici proběhne již jen instalace. To samozřejmě mění i charakter a výslednou podobu instalovaného, jelikož autor není nijak tlačěn časem, na vše má dostatek času doma a na ulici instaluje jen to, s čím je spokojen.

⁶⁸ Samotná tvorba se tak stává mnohem nebezpečnější a ne jeden writer se rozhodl pro ukončení své tvorby či pokračoval pouze na legálních plochách a zakázkách.

⁶⁹ VOLF, P.; *POINT shop*. Trafo galerie, Praha 2008

⁷⁰ Více o Names festu v kapitole 2.11.9 Names fest – spolupráce s městem

⁷¹ <http://www.bedna.tv/VIDEO4C14f834ab16919f4379825699e67e2d>, vyhledáno 2008

Ale není to jen tvorba prostorových pieců na zdech či rozmisťování velkých objektů – písmen – v prostoru, co oživuje tuzemskou scénu. Point stále experimentuje a pouští se do nových projektů, jako je třeba „vybarvování“ uzavřených ploch chodníku různými barvami (viz obr. 96), natírání dlažebních kostek či rozmisťování sošek po římsách pražských domů. (viz obr. 97)⁷² I přes Pointovu touhu po nových věcech, nezanevřel na klasické graffiti a – ač spíše na legálních plochách – se v Praze stále můžeme setkávat s jeho novými piecy. (viz obr. 98)

2.11.4 Akce a výstavy u nás

Ačkoli je street art i graffiti více individuální záležitostí, která spíše vzdoruje organizovanému vystavování, pořádají se různé akce, kde se na vymezeném prostoru společně prezentují jednotliví writeři. Nejklasičtější formou jsou jamy, na kterých se společně tvoří a nejčastěji probíhají na venkovních legálních plochách. Často se konají v rámci nějakého hudebního festivalu či jiných akcí.⁷³

Současně ale probíhají i akce trochu jiného typu, které se více či méně blíží k tradičnější formě galerijního vystavování.

2.11.5 Galerie Veletržní

Jako příklad spontánní neoficiální výstavy street artu může být dům naproti Veletržnímu paláci. Několik let opuštěný objekt se na konci roku 2008 změnil v galerii.

Řada autorů pojednala jeho vnitřek – i prostor dvoru – a změnili tak chátrající trosku v (alespoň vizuálně) žijící prostor. Onomu ožítí výrazně pomohla jak velká rozmanitost využitých technik, tak samotného přístupu a rukopisu jednotlivých writerů/street artistů. V prostorách domu byly k vidění depresivně chorobné výjevy sprejem, čistý a uhlazený styl, energické tahy, pokleslé koláže i nově natřené předměty, které najednou ožily a vystoupily ze zchátralého okolí.⁷⁴ (viz obr. 17, 99 - 102)

Tato výstava bez kurátora dokazuje, že jsou lidé, kteří chtějí tvořit, ale nemusí se za každou cenu tlačit na místo reklamy - tedy tam, kde je všem na očích – ale naopak si vybírají i místa málo přístupná, místa, která volají po změně. Nebyla to výstava, na kterou

⁷² VOLF, P.; *POINT shop*. Trafo galerie, Praha 2008

⁷³ Protest fest, Hip Hop kemp, Monotones, Radical graffiti jam atd...

⁷⁴ <http://eldar.cz/streetart/index.php?kam=clanek&clanek=138-galerie-veletrzni>, vyhledáno 2008

by upozorňovaly poutače na zastávkách a dokonce ani u vstupu do samotného objektu. Naopak se dovnitř vstupovalo dírou po odstraněném prkně, kam vstoupil jen zvědavý kolemjdoucí, jemuž byla odměnou poměrně neobvyklá, ale rozhodně působivá výtvarná produkce.

2.11.6 Keep It Thoro – ulice galerií

V listopadu 2007 uspořádal pražský writer Zephid/Yener originální výstavu Keep It Thoro (viz obr. 103) , která proběhla v jednom z podchodů u stanice metra Vltavská. Na stěnách byly nainstalovány igelity, popsané abecedami jednotlivých pražských writerů.⁷⁵ Tato akce připomněla důležitost základního stavebního prvku graffiti – písma. Málokdy se stává, že bychom měli možnost vidět jednotlivá písmena osamostatněna. Na kompletních abecedách od A do Z se ukázalo, že mnozí dovedli svůj styl k opravdu typografické kvalitě a zároveň neztratil onu potřebnou živelnost. Styl variovaný v jednotlivých literách se lišil u každé další abecedy a o to více pak vynikla celková ucelenost a stylová originalita na jednotlivých „plátnech“. Sílu a působivost abeced podtrhoval fakt, že každá vznikla naráz, bez jakékoli možnosti opravy. Výsledkem byly „kaligrafické obrazy“, zvláště pak u těch, kteří dávali velký důraz na celkové spojení a uspořádání písmen na ploše. (viz obr. 104 - 106)

Touto akcí jsem byl ještě více utvrzen v postoji k těm typograficky digitalizovaným abecedám, které jsou prezentovány právě jako „graffiti písmo“. Přesunem do elektronické podoby bohužel takovéto písmo vždy ztrácí na své působivosti, jelikož vztahy mezi různými písmeny jsou natolik individuální, že předgenerované litery počítač nikdy nemůže uspořádat tak, jak je toho schopen člověk, který je takového písma v podstatě autorem.

2.11.7 Prostor pro vystavované objekty

Ať už jde o výstavy graffiti či street artu, vždy je tu velký problém, jak si poradit s výstavním prostorem, protože jednotlivé výtvary jsou většinou vázány na prostředí ulice a přesunovat street art do galerií, je jako přesunovat tam land art. Je to prostě problém.

⁷⁵ Autoři jednotlivých abeced: Mosd, Todey, Point, Wladimir518, Key, Obik, Bior, Sky, Bleze, Web, Pasta, Dize, Tewe, Mind, Blunk, Nelone, Lafor, Duke, Mecka, Rytme, Bifer, Post, Hanes, Kobe, Epos, Gliom, Spord, Palermo, Deep a Zipper.

Zdroj seznamu: <http://www.insidekru.com/index.php?m=single&id=241>, vyhledáno 2008

Myslím, že to je jako zoo. Na jednom místě najdeme spousty různých zvířat, přivezených z nejrůznějších koutů světa, ale něco je špatně. Nejsou ve svém přirozeném prostředí. Sice je máme jako na talíři a během chvíle můžeme vidět to i tamto, ale asi i právě proto to není opravdové. Je obrovský rozdíl vidět srnku v lese a srnku v kleci. Na srnku v lese musíte mít štěstí a nebo ji vypátrat. Stejně tomu je tak i se street artem, když objevíte někde na ulici důmyslně nainstalovaný objekt či nakreslený motiv, který reaguje právě na okolní prostředí. Určité objekty nabývají na konkrétních místech veliké působivosti, ale pokud takový objekt přesuneme na stěnu klasické galerie, často je cítit, že to není ono.

O to působivější jsou právě výstavy typu Keep It Thoro, kde se ulice na nějaký čas stává galerií, nebo jamy na nejrůznějších místech, kdy můžete pozorovat vznik výtvarných prací, nebo dokonce se na jejich podobě nějakým způsobem podílet.

2.11.8 Freeze fest - DIY

Akce, na které se mohl do takovéto tvorby zapojit opravdu každý, byl například Freeze fest. Festival, který dokázal, že se dá v České republice uspořádat kvalitní akce postavená na principech DIY, jejíž náplní bude více než jen hudba. Freeze festival se uskutečnil na podzim roku 2008 v bývalém vojenském prostoru v Milovicích. (viz obr. 26) Během víkendu probíhal pestrý program skládající se z hudební produkce, divadla, autorských čtení, pohybových aktivit a především všemožné výtvarné tvorby. (viz obr. 108 - 112) Na samotné akci byly k dispozici různé typy barev, takže se na zdech chátrajících objektů mohli projevit jak úplní začátečníci, tak i staří ostřílení writeři, kterých se sešlo hodně.

Myslím že, Freeze fest představuje výrazný mezník, který otevřel bránu k realizaci dalších podobně kombinovaných tvůrčích akcí.⁷⁶ Tento festival ukázal, jak velký zájem je o takovýhle typ akce, která si klade za cíl působit na všechny smysly, dokázal, že i bez vstupného a sponzorů je možné takovou akci uspořádat a připomenul, že nejlepší atmosféra vzejde z tvůrčí interakce každého návštěvníka, který se stává i účinkujícím, nikoli z pasivní konzumace.

⁷⁶ Od konání tohoto festivalu již proběhla celá řada jeho variací a pokračujících obměn na několika místech v České republice.

2.11.9 Names fest – spolupráce s městem

Vzhledem k tomu, že na Freeze festu měly graffiti a street art dominantní zastoupení a - stejně jako Names fest (viz obr. 113) - byl ve své době ojedinělou událostí tohoto typu, byly tyto dva festivaly hodně porovnávány.

Freeze fest byl festival v duchu DIY s maximálním důrazem na aktivní zapojení každého účastníka. Names fest⁷⁷ představoval mnohem profesionálnější, oficiálnější a dražší model události, při jejíž realizaci organizátoři spolupracovali se zástupci města Prahy a pro realizaci celé myšlenky byla potřeba podpora řady sponzorů.

Pozitivní přístup ze strany města či dokonce dopravních podniků – tedy těch, kteří jsou graffiti či street artem soustavně „poškozováni“ – ukazuje, že tento způsob výtvarného projevu nezavrhne, ale vyžaduje určitou organizovanost a řízenost (která je pochopitelně spouště writerů proti srsti). Výsledkem spolupráce bylo vyčlenění poměrně velkého počtu ploch pro tvorbu jak domácích tak zahraničních umělců.⁷⁸

V rámci festivalu proběhla promítání tématických filmů, přednášky, komentované prohlídky Prahy, prezentace zahraničních i domácích umělců, hudební vystoupení i výstava nově vzniklých děl.

Oproti klasickým výstavám má tato obrovskou výhodu – po jejím skončení si svá díla umělci nesbalí a neodnesou zase pryč, ale piecy a malby zůstávají tam, kde byly stvořeny. (viz obr. 117 - 120)

⁷⁷ Autorem celkové koncepce projektu byl Jan Kaláb.

⁷⁸ Nutno dodat, že některé z nabídnutých ploch byly opravdu obrovské a zároveň na lukrativních místech, především co se týče potenciálního umístění velkoplošné reklamy.

3 Didaktická část

3.1 Nastínění, v jakých předmětech lze téma uplatnit

Téma graffiti a street artu může být pro děti a mládež bezesporu velice zajímavé a pokud se správně podají a zapojí do kontextu, je možné se právě přes ně dostat k tématům jiným, aniž by děti musely ztrácet pozornost a třeba i nadšení.

Každého asi napadne, že by se toto téma dalo dobře využít ve výuce výtvarné výchovy. Ale není to jen tento předmět.

3.1.1 Český jazyk

Například pro výuku českého jazyka nabízí graffiti a street art celou řadu možných aktivit. Ať je to práce se slangem či argotem⁷⁹, zkoumání fonetických přepisů nebo hledání v nápisech na zdech „poezii ulice“, jakou můžeme sledovat třeba u writerů, jako jsou například Timo, 2Day a další.

3.1.2 Dějepis

Dalším vhodným předmětem je dějepis, jelikož celá řada výtvorů, které můžeme řadit ke street artu, se více či méně dotýká různých politických a historických událostí. Na stěnách se setkáme s tématy jako sametová revoluce, komunismus, (neo)nacizmus, NATO, EU, Čína a Tibet atd. (viz obr. 114 - 116)

Zde se přímo nabízí diskuze o tom, jak, proč a k čemu ony výjevy odkazují. Dobrat se k tomu, proč je či není důležité si historii připomínat a upozornit na nebezpečí určitých společensko-politických tendencí (například pravicový i levicový extremismus, neonacismus atd.).

⁷⁹ Zadáním může být například vytvoření slangového slovníčku. Při této činnosti můžou pak být zkoumány různé roviny českého jazyka nebo míra vlivu angličtiny na současnou slovní zásobu. Vytváření co nejstručnějších a zároveň co nejsrozumitelnějších slovníkových hesel také rozvíjí schopnost správně a přesně se vyjadřovat ve své mateřtině.

3.1.3 Občanská výchova

Tato témata také mohou přesáhnout do občanské výchovy, kde se na příkladu graffiti a street artu mohou žáci seznámit s některými zákony našeho státu a proniknout do základů systému soudnictví a zákonodárství.

Myslím si, že častým problémem při výuce je nadměrná obecnost, která vede k tomu, že si žáci či studenti již nedokáží převést nabyté poznatky do reálného světa a reálných situací. Proto by rozhodně nebylo od věci, kdyby se jednotlivá stádia řešení případu dokládala přímo na konkrétním trestném činu – například pomalování vlakové soupravy. Postupný popis vzniklé situace – od zadržení pachatele až po vynesení rozsudku a výkon trestu – by mohl potenciální writery odradit od podobných pokusů a spíše je nasměrovat k aktivitám, které nejsou v rozporu se zákony.⁸⁰

V občanské výchově je možné přiblížit si i principy a základní myšlenky určitých subkultur a hnutí, které jsou s graffiti a street artem spojeny (například squaterští).

V žádném případě nesmí být záměrem idealizovat si writera jako nepochopeného umělce, který je šikanován zákony, ale na druhou stranu je třeba trochu narušit představu, že všichni, kdo tvoří na ulici, jsou vandalové a narkomani, kteří chtějí pouze škodit a ničit.

3.1.4 Chemie, ekologie, biologie...

Z úplně jiné stránky je možno se na graffiti a street art dívat prostřednictvím chemie, biologie či ekologické výchovy. Zde se nám otvírá celá škála možností, jak žákům přiblížit například škodlivost určitých látek, principy a podmínky rozkladu materiálů a jejich recyklace a celkový pohled na znečištění města.

3.1.5 Cizí jazyky

Pro předměty jako je anglický či německý jazyk se nabízí řada dokumentů a filmů věnovaných tomuto tématu.⁸¹

⁸⁰ Vycházím z vlastní zkušenosti, kdy nám na základní škole bylo čteno z knihy popisující reálný případ, kdy byli v jedné asijské zemi zadrženi na hranicích dva čeští občané, kteří se pokoušeli provézt do naší republiky nevelké množství drog. Byli ale odhaleni a odsouzeni k doživotnímu trestu odnětí svobody v tamní věznici. Tento příběh na mě tak silně zapůsobil, že mám v této problematice již od základní školy jasno: Nikdy nebudu pašovat drogy.

⁸¹ Vybírat lze například ze snímků jako Style Wars, Beat Street atd.

Poslouchat rodilé mluvčí, jak hovoří o něčem, co žáky opravdu zajímá, by bylo jistě přínosem už jen proto, že v nich bude touha řečenému porozumět. Stejně tak i práce na podobně orientovaných referátech může být zajímavější.

Toto byl příklad, jak je možno využít tématu graffiti a street art v řadě předmětů, což umožňuje komplexnější propojení v rámci projektové výuky, díky které je možno dosáhnout nejplastičtějšího pohledu na daný problém, přičemž si žáci mohou uvědomit celou širší souvislostí.

Nyní se pokusím podrobněji rozpracovat plán výuky pro výtvarnou výchovu, který bude zacílen na pražské gymnázium.

3.2 Graffiti s street art ve výtvarné výchově

3.2.1 Obecné cíle

Musíme si uvědomit, že děti a mládež navštěvující základní a střední školy město bez graffiti ani neznají. Zvláště, mluvíme-li o Praze. Pomalované zdi jsou pro mnohé nedílnou a vlastně i samozřejmou součástí ulic a ať se jim to líbí či nelíbí, jinou Prahu neznají. Proto je třeba v nich podnítit, aby se na své okolí podívali novými, vnímavějšími očima.

Není cílem v žácích a studentech vyvolávat podněty k tomu, aby sami začali malovat na zdi. Cílem je spíše podnítit v nich zájem o své okolí, naučit je pozornosti, pěstovat schopnost porozumět, pochopit a dešifrovat informace. Dalším aspektem je rozvíjení tvořivého myšlení, schopnosti dokázat kriticky zhodnotit, hledat umělecké souvislosti, pochopit řemeslné kvality, rozlišit originalitu od tuctovosti a samozřejmě získat úctu k památkám.

3.2.2 Úvod do charakteru práce

V souvislosti s rozdělením mého studia na pedagogické fakultě na bakalářské a magisterské se dostávám trochu do problému. Současné rozvržení předmětů pro první tři roky bohužel nenabízí prakticky žádné možnosti jak se v rámci výuky seznámit s praxí. Výjimku tvoří snad jen několikadenní „motivační praxe“, při které jsme měli možnost vidět, jak probíhají dvě vyučovací hodiny na základní škole. Druhou výjimkou je seminář Orbis Pictus, ve kterém nás vyučující PhDr. Marie Fulková Ph.D. seznámila s galerijní

edukací a poskytla nám prostor pro realizování našeho vlastního projektu s dětmi přímo v galerii.

Za hranice teorie práce s žáky či studenty jsme se bohužel v jiných předmětech nedostali, proto bude následující text spíše představou, jak by výuka mohla fungovat.

3.2.3 Ukotvení a předpoklady

Myslím si, že mnou vypracovaný projekt by s drobnými úpravami šlo aplikovat i na žáky osmé a deváté třídy základní školy, ale já jsem se rozhodl vytvářet plán výuky pro střední školy. Takovou ideální střední školou by mohlo být například pražské Gymnázium Na Pražačce, které nabízí i studium s rozšířenou výukou výtvarné výchovy. Lze předpokládat, že v takové třídě se setkáme s lidmi, kteří mají o předmět zájem a budou otevřeni novým, tvořivým aktivitám.⁸²

Mezi další předpoklady patří možnost pravidelně využívat výtvarnou učebnu jednou týdně během dvou na sebe navazujících vyučovacích hodin a možnost po dohodě pracovat ve třídě i déle či individuálně v odpoledních hodinách.

Ve výtvarné učebně by měl být k dispozici počítač napojený na videoprojektor, pomocí kterého je možné promítat si přímo ve třídě přinesené fotografie.

Počet studentů by neměl převyšovat polovinu plného počtu třídy, jelikož předpokládám rozdělení studentů na dvě pracovní skupiny. Na každé dvouhodinove by se tedy sešlo najednou maximálně patnáct studentů.

3.2.4 Vlastní plán výuky

Celý projekt lze rozdělit na čtyři fáze. První část je věnovaná sběru podkladů a celkovému mapování stávající situace (jak ze strany žáků, tak ze strany učitele⁸³). Druhá část je ve znamení teorie a diskuze nad novými poznatky. Ve třetí části se studenti již zaměří na samotnou realizaci svých nápadů v rámci celkového úkolu. Úplným zakončením pak bude prezentace jednotlivých prací a jejich instalace v určených prostorách školy.

⁸² Sám jsem čtyři roky toto gymnázium navštěvoval, proto budu vycházet se situace, jaká byla v naší třídě.

⁸³ Studenti budou mapovat dané téma a učitel zase znalosti studentů a jejich názory.

Vím, že si průběh vyučování mohu stokrát dopodrobna rozplánovat, ale vždy dojde k něčemu nepředpokládanému, co původní plán výuky může narušit či nasměrovat jinam, než jsem původně zamýšlel. Proto je třeba přistupovat k realizaci v duchu hesla: „Nic neočekávej, ale na vše buď připraven!“

3.2.5 První hodina

Celý projekt by měl začít vlastně na konci. Na konci první hodiny, kdy to vše odstartuje poměrně nenápadným zadáním domácího úkolu do příštího týdne.

Zadání: „Do příštího týdne se jděte projít městem a fotografujte to, co vás zaujme. Zaměřte se především na stěny domů, ale meze se vám nekladou. Foťte, co vás upoutá – ať už v kladném, nebo negativním smyslu. Doma si z těchto fotografií vyberte deset až dvacet snímků a připravte si stručné představení této série, abyste byli schopni v několika minutách shrnout, co a proč vás zaujalo. Vybrané záběry přineste do školy, abychom si vaši práci mohli společně promítnout.“

Záměrně bych ještě nezmiňoval, že by se tento projekt zaměřil na graffiti a street art. V další hodině se ukáže, do jaké míry graffiti a street art působí na studenty a jak často se na jejich snímcích bude objevovat.

3.2.6 Druhá hodina

Na začátku hodiny by se hned z kraje přistoupilo k jednotlivým prezentacím. Z vlastních zkušeností vím, že je dobré dát předem stanovený časový limit. Budeme-li předpokládat, že dva studenti budou nemocní a další dva si z jakýchkoli důvodů fotky do školy nepřinesli, bude prostor pro každou prezentaci 3 minuty dostačující. Poměrně malý časový prostor pro prezentaci vede studenty k trénování schopnosti vybrat to důležité a stručně a jasně formulovat svoje názory.

Po odprezentování všech snímků by bylo dobré napojit zdánlivě volnou - ve skutečnosti však řízenou - diskuzí o tom, co jsme viděli. Cílem by bylo, abychom si ujasnili, jaká kdo sledoval kritéria při výběru foceného, co kdo považuje za žádoucí a

nežádoucí prvky v ulici. Co je pro koho běžné a nezajímavé a co je naopak vytržení ze stereotypu.

Témat a okruhů, které souvisí se samotným graffiti a street artem a které zároveň každému trochu přiblíží roli samotného tvůrce, je celá řada:

Jakým způsobem fotili? Fotili dokumentačně, nebo se snažili o „uměleckou“ fotografii? Fotili pouze objekt na zdi tak, aby byl co nejlépe vidět, ale bez ohledu na okolí, nebo si naopak bezprostředního okolí všímali a daný výjev se snažili zasadit do kontextu prostředí? Zaměřili se vždy na celek, nebo vybírali pouze detaily? Fotili vše z úrovně svého pohledu tak, jak věci vidí, když jdou normálně po ulici, nebo pro zachycení hledali nějaký zajímavý úhel?

A konečně: Co fotili? Co je zaujalo? Fotili především to, co se jim líbí, nebo to, co se jim nelíbí. Jsou i tací, kteří fotili pouze graffiti a street art? Proč?

Lze předpokládat, že mezi snímky se budou objevovat různé reklamní poutače, plakáty, letáky, piecy, tagy či další nápisy, všelijaké nálepky, původní výzdoba, štuky, reliéfy, možná i třeba oprýskané staré zdi.

Bylo by dobré, kdybychom se společně dobrali k několika závěrům:

- To, co se líbí jednomu, se nemusí líbit druhému.
- Je důležité posuzovat věci v souvislostech a uvědomit si kritéria, podle kterých soudíme.
- Každý z nás se může podílet na podobě svého okolí.
- Existují zákony a pravidla.

Když bychom během diskuze došli k tomu, že se někomu něco nelíbí, pak je nasnadě zeptat se, proč se mu to nelíbí a jak by on sám změnil (nebo ponechal) dané místo. Dalším cílem hodiny by bylo právě dostat se od konstatování, že se mi něco nelíbí, k přemýšlení nad tím, jak jinak (výtvarně) řešit situaci v ulicích města.

Je to volání po aktivitě. Volání po samostatné tvorbě místo zatrpklé pasivity.

Během diskuze není záměrem dojít k definování graffiti a street artu, zatím jde spíše o to, aby každý začal přemýšlet o svém vztahu k městskému prostoru, ve kterém se každodenně pohybuje.

Ke konci hodiny může zůstat řada nezodpovězených otázek a nedokončených rozhovorů, což nemusí být tak zcela na škodu. Může se udržovat určitá „zapálenost pro věc“ a zároveň si každý může během týdne svoje názory urovnat a více si všimnout svého okolí, například toho, co objevil až díky fotkám některých spolužáků.

Po ukončení diskuze by přišlo zadání dalšího úkolu, který by už plně odhaloval ústřední téma celého projektu.

Úkol: *„Do příštího týdne se jděte opět projít do ulic a pokuste se zdokumentovat co nejpestřejší škálu toho, co považujete za graffiti a street art. Společně s tím se to pokuste stručně definovat slovy. Bylo by dobré, kdybyste měli jednotlivá tvrzení podepřena fotografií, ale pokud byste ve svém okolí nic odpovídajícího nenašli, můžete využít i obrázky z internetu či jiných zdrojů.“*

Studenti by měli mít po této hodině oči otevřenější a vidět věci více než před týdnem. To by mělo umožnit velkorysejší výběr toho, co zařadit mezi graffiti a street art, což by zajišťovalo dostatečné množství „hraničních“ případů. Výtvoř, které za graffiti nebo street art jeden považuje, ale druhý už ne, jsou dobrým místem pro diskuzi ohledně jednotné definice.

3.2.7 Třetí hodina

První část další hodiny by se lišil od té předešlé tím, že by nemusel své názory a fotografie prezentovat každý, ale ten, kdo by sám chtěl představit svůj názor, kdyby chtěl ten předcházející názor ještě obohatit či trochu omezit, nebo ho úplně vyvrátit. Chtěl bych tak předejít zbytečnému opakování. Namísto práce s jednotlivými uzavřenými názory, který by byl každý reprezentován jedním studentem a vybíral by se ten „nejlepší“, bych chtěl vytvořit spíše kolektivní atmosféru, ve které se by se měl vznášet „boj“ o dohodu (v tom dobrém slova smyslu).

Alternativou ke skupinové diskuzi by mohlo být vytvoření dvou táborů, které by si navzájem oponovaly. Práce ve skupinách umožňuje snazší zapojení studentů, kteří se sami za sebe neradi projevují před celou třídou, ale pokud se ve skupince mají společně dohodnou, aktivně se zapojí daleko častěji.

Při diskuzi je třeba dát si pozor na rozlišení dvou rovin:

- a) tohle je/není street art nebo graffiti

b) tohle se mi líbí/nelíbí

Předpokládám, že by se názory mohly nejvíce střetávat v souvislosti s těmito problémy:

- Vandalismus, vztah k památkám, rušení původní funkce
- Reklama, zakázka, komerce, logo, sériová výroba
- Čmáranice malých dětí, první neúspěšné pokusy, syrovost projevu, odlišné hodnoty

Určitě bych chtěl diskuzi zavést k hledání odpovědi na otázku, zda jsou pokusy o graffiti už opravdové graffiti. V souvislosti s těmito individuálními počátky by bylo možné na chvíli změnit diskuzi spíše ve výklad a nastínit tak studentům počátky fenoménu graffiti a s ním spojeného street artu.

Zbytek hodiny by se mohl zakončit promítáním vybraných částí z dokumentu o graffiti „Style Wars“. Myslím, že je důležité mít představu o tom, v jakém podnebí graffiti v USA vznikalo. Současně je dobré všimnout si, na jakých budovách se píecy a nápisy objevovaly. Nesmíme zapomínat na rozdílnost mezi osmdesátými lety v USA a dneškem v České republice. Je třeba zdůraznit, že nejde o napodobování Ameriky, ale měli bychom se snažit hledat spíše vlastní originální cestu, která odráží naši kulturně-společenskou situaci.

Úkol na další týden bude mít takovéto znění: *„Najděte a vyfoťte stopy po „writerech“ na budovách následujících architektonických slohů:*

Románské umění, gotika, renesance, baroko, secese, kubismus a funkcionalismus.

Fotografie opět přineste do školy. Pokud se vám to podaří, můžete zjistit, co jste to za budovy vyfotili.“

Spolu s tímto zadáním by studenti také dostali vytištěné seznamy s vybranou literaturou, ze které by mohli snadno vyčíst bližší informace o jednotlivých slozích či přímo památkách Prahy. Tento úkol má dva hlavní cíle.

První z nich je přimět studenty k tomu, aby sami pracovali s literaturou a byli schopni určit architektonický sloh vybraných budov.

Druhým cílem je, aby si všichni uvědomili, co že za nápisy se to objevuje na památkách, jaká je jejich úroveň a technická zdařilost.

3.2.8 Čtvrtá hodina

Začátek hodiny by už měli mít studenti pěkně nacvičený, proto by se bez problémů přistoupilo k prezentaci fotografických úlovků. U významnějších historických objektů bychom se pokusili dát dohromady ty důležité informace, ale hlavně bychom řešili jednotlivé architektonické prvky, které poukazují na dobu, ve které vznikly.

Nyní by už mohli mít studenti určitou představu o tom, jaké věci se objevují na zdech města a jaké věci se jim líbí či nelíbí. Proto bychom mohli společně dojít k závěru, že to, co je napsáno nebo namalováno na památkách, jsou většinou opilecké výkřiky cizinců, nepovedené první pokusy o tagy a či nápisy typu: „Hanko, miluju tě!“. Je spíše výjimkou, že bychom přímo na historických budovách našli piecy nebo tagy od writerů, kteří malují dlouho a dobře. Ale samozřejmě i to se stává, jelikož nikde není stanoveno, co se v graffiti smí a co ne, a každý writer se rozhoduje sám za sebe a jiným způsobem vnímá historické budovy. Stejně jako kterýmikoli jinými lidmi jsou i mezi writery naprostí ignoranti, kteří odmítají vidět cokoli jiného než sami sebe.

V tomto momentě by měla do popředí vystoupit právě ta myšlenka, že vždy je třeba přistupovat k místu s úctou a respektem, který si vyžaduje. To znamená, že není možné – alespoň já to tak cítím – radikálně přetvářet vzhled historických budov. Musíme si uvědomovat jejich historickou hodnotu a porovnat ji s tím, co bychom chtěli udělat sami.

Samozřejmě nelze tvrdit, že není možné využít historické jádro k nějaké instalaci. Ovšem tohle je parketa spíše street artu a jiných forem tvorby než stříkání sprejem. To souvisí s tím, že například drobnější 3D objekty (jako je třeba série Pointíků od Pointa) (viz obr. 97) - mohou být snadno nainstalovány a stejně snadno i sundány. Nevyžaduje přetírání zdi a jiné podobné výrazné zásahy do prostředí.

Asi se s naprostou většinou shodneme, že jsou místa, která by měla zůstat ve své původní podobě. Od tohoto ale není daleko k závěru, že jsou v Praze i místa, která by potřebovala změnit. Nikoli poškodit, ale obohatit, zpestřit, ozvláštnit. A nakonec, že celá řada takových míst je i právě v naší škole.

V tomto momentu by již měl být připraven základ, na kterém by se mohla začít stavět praktická práce. Víím, že tři týdny není mnoho, ale věřím, že i během této doby se většina studentů zkusí dívat na prostor kolem sebe cíleněji a pozorněji.

Během předcházejících hodin by se mohlo postupně ukázat, co studenty více zajímá, co si vybírají pro focení, o co by se chtěli pokusit sami.

Zde stojíme na rozcestí. Máme možnost vydat se dvěma cestami:

- a) graffiti a práce s písmem, kaligrafie...
- b) street art a práce s logem, značka...

O dalším směřování výuky by šlo hlasovat a vybrat si jedno z témat. Nebo bych mohl situaci rozhodnout sám a druhou možnost studentům zatajit. Další alternativou by bylo v pokračování na obou tématech současně, přičemž by si někteří studenti vybrali možnost a) a jiní b).

Ve své bakalářské práci se budu nadále věnovat variantě b), jelikož i svou praktickou část jsem orientoval tímto směrem.

Studenti dostanou na konci hodiny tento úkol: *„Přemýšlejte nad významem zjednodušení a srozumitelnosti, sledujte místa, kde se projevuje nejvíce, všimněte si dopravních značek, firemních log, piktogramů na nejrůznějších místech. Zamyslete se, jaké zvíře je vám blízké nebo které zvíře vás něčím fascinuje, imponuje... Zkuste vypořizovat jeho hlavní znaky, které ho charakterizují. Přemýšlejte o formě, jak vámi zvolené zvíře zjednodušit a zároveň ho ztvárnit tak, aby ostatní poznali, o jaké zvíře jde.“*

3.2.9 Následující hodiny

Od této chvíle půjde o postupné realizace jednotlivých nápadů. Studenti budou pracovat jak doma, tak přímo ve škole. V duchu předchozího zadání budou pracovat na své vlastní značce. Během hodin je možné promítnout různé přístupy ze světa z oblasti reklamy či street artu. Ale hlavní je motivace k vlastní cestě a novým nápadům.

Dá se předpokládat, že někteří budou s výrobou svého loga hotovi dříve, proto není od věci mít v záloze pokračující úkoly. Dalším krokem může být vytvoření šablony, pomocí které lze danou značku snadno a rychle replikovat. Jiné zadání představuje převedení značky z 2D do 3D...

3.2.10 Závěr práce

Ideálním zakončením několikátýdenní práce by byla přímá aplikace jednotlivých výtvorů na některé společné místo ve škole. Mám na mysli například vyhrazený prostor u šaten, zeď dvora či jakékoli jiné místo, které by se změnilo v živou galerii. Tím by se poctivá práce studentů objevila na očích i ostatním.

Myslím, že tento krok je důležitý pro vztah studentů k celé škole. Tímto aktem si alespoň malou část budovy „přivlastní“, budou spoluautory celkového vzhledu školy. Škola takovýmto otevřeným gestem sděluje: „Škola je tu pro vás, i vy se můžete aktivně podílet – nejen - na její vizuální podobě.

4 Praktická část

4.1 Motivace, výběr formy, důvody

V ve své práci jsem se rozhodl pracovat s jednotlivými principy a hlavními postupy, které jsou pro graffiti a street art typické. Volil jsem různé přístupy, a v jejich duchu jsem pak obměňoval základní motiv. Snažil jsem se u každého přístupu akcentovat jeho potenciál a zdůraznit ho, ale přesto jsem kladl důraz na stylovou jednotu v jednotlivých řešeních.

Formu fotomontáže doplněnou přiloženými produkty připravenými k instalaci či samotnému procesu výroby jsem zvolil především kvůli tomu, abych vyloučil možnost, že bych se dostal do konfliktu se zákonem, který vychází již ze samotného charakteru práce a základních principů graffiti a street artu.

Zároveň jsem chtěl docílit určité jednoty mezi formou dokumentace současné pražské tvorby a svých fotomontáží, proto si oba typy fotografií nekladou za cíl umělecky vyváženou kompozici, ale spíše vyvolání dojmu „ledabyle“ dokumentační fotografie, která – jak doufám – přispěje ke zvýšení iluze reality.

4.2 Výběr motivu

4.2.1 Symbolika a významy – Chobotnice

Důvodů, proč jsem si vybral chobotnici jako ústřední motiv bylo samozřejmě více, ale ty stěžejní uvedu již v tomto odstavci. Stejně jako graffiti nebo street art jsem i já vycházel ze dvou hlavních principů, což je stylizace a zjednodušení. Jelikož mi je v mnohém bližší spíše „streetartové“⁸⁴ pojetí tvorby, i obsahová stránka – nikoli jen forma – je výsledkem právě zjednodušení.

V určitém slova smyslu je chobotnice takový zjednodušený živočich. Zjednodušený na hlavu a nohy. Základní forma, která se – ne náhodou – objevuje i v prvních dětských výtvarných projevech. Námět hlavonožce tedy odkazuje i k samotným počátkům výtvarného vyjádření v životě člověka jako k aktivitě, která je spontánní a opravdová.

⁸⁴ Proto je moje práce zaměřena spíše na různé výtvarné formy, které ale nevycházejí ze stylizace písma.

4.2.2 Chapadla

Důležitou roli hrají chapadla, která symbolizují další aspekt graffiti i street artu. Obrazně se chápou neživého města (které svou přítomností ožívují) a snaží si ho kousek po kousku přivlastnit, nebo alespoň označkovat, což je v podstatě také určitá forma přivlastnění.

Nejen symbolika, ale i praktická proveditelnost a šíře škály způsobů, jak lze samotné chapadlo ztvárnit, hraje velkou roli. V situaci, kdy je zapotřebí vytvořit či nainstalovat značku/objekt na určitém místě v co nejkratším čase, lze chapadla zjednodušit na prostou čáru. (V opačném případě – je-li čas i chuť – nabízí složitost možného propletení prostor k důmyslným obrazcům a „dekorativním“ propletencům.)

4.2.3 Hlava

Část těla, která představuje centrum myšlení – přijímání informací z okolí (oči, uši) - a zároveň i orgán, který umožňuje slovně vyjádřit názor. (V tuto chvíli je třeba pominout fakt, že opravdová chobotnice má ústní otvor poněkud jinde, nemá zuby a už vůbec nemluví.)

Výjimečnost, originalita a jedinečnost jsou prvky, které rozhodují o přijetí a úspěchu prakticky v jakékoli umělecké oblasti. O to více ve street artu, kde autor obvykle nemá podpis pod svým dílem.

V tomto směru je chobotnice krásným příkladem výjimečnosti, ztělesněním pokroku a vysoké úrovně. Mozek chobotnice se evolučně vyvíjí daleko rychleji než mozek člověka. Dokáže zpracovávat informace a řešit různé problémy v osmi centrech mozku nezávisle na sobě. Bude chobotnicím jednou patřit budoucnost našeho světa? Budou udávat tempo? A co v ulici, na zdech, lampách, billboardech? Chobotnice - živočich – má dobře nastartováno. Ale nepřeválcuje ji konkurence? Jedině kvalitní multiplikací a vývojem reagujícím na proměny okolí lze dosáhnout dominantního postavení.

Proto i mnou uvedené návrhy a realizace je třeba chápat jako současné stádium, které je stále ve vývoji, nikoli jako konečnou a neměnnou formu.

4.3 Jednotlivé principy, ze kterých mé práce vycházejí

Na příloženém CD se v souboru „02 Vlastní fotografické listy“ jsou práce odpovídající jednotlivým tématům.

4.3.1 Aktuálnost – reakce na veřejné dění

Reklamní plocha billboardů je místo, jehož přetvořením způsobíme jen nepatrnou finanční škodu (jde přeci jen o papír).

Na námitky, že konkrétní politickou stranu poškodím především tím, že „zničím“ část její reklamní kampaně, a snížím tak počet jejich voličů, nelze jinak než připomenout kvanta nelegálně vylepených předvolebních plakátů. Můj čin tak bude jen protiakce ve stejném duchu - tedy opět nelegální pokrytí plochy. Na hrubý pytel hrubá záplata.

Umístěním chobotnice zakrývající volebního kandidáta mohu vyjádřit nesouhlas s jeho kandidaturou nebo se způsobem, jakým je kampaň vedena. Pravda, může se to zdát příliš jednoduché a primitivní, ale tento způsob plně odráží i charakter volebních kampaní, kde se jako neúčinnější ukazují ta nejpřímočařejší heslovitá sdělení. Takovýmto poselstvím je pro mě „Fuj!“, „Bluéeé“ či „Ne!“

Při realizaci je pro formu opět rozhodující proveditelnost. Rovná chapadla lze vytvořit válečkem na dlouhé násadě, zatímco tvary samotné hlavy jdou nejlépe vystihnout sprejem. Při využití černé barvy dochází již z mírného odstupu k dojmu jednolitého živočicha.

4.3.2 Parafráze

Podobnou hodnotící funkci představuje i parafráze na lebku se zkříženými hnáty z lahvíček s jedem. Mnou přetransformovaný symbol má vyvolávat jasnou asociaci s jedovými etiketami a zároveň odkazovat k pirátství, které má s praktikami současné reklamy hodně společného. K chobotnici zase odkazuje zdvojnásobený počet hnátů, který lze vnímat i jako osm pozůstatků po chapadlech.

Tento symbol nastříkaný přes šablonu – či nalepen na reklamy menších formátů - by měl označovat výrobky, které já považuji za vysoce nezdravé a škodlivé (či výrazně

narušující dobrý vkus) nebo výrobky firem, které se chovají ke své přirozené konkurenci více než nefér.

4.3.3 Zjednodušení a monochromie

Myslím si, že pokud má značka správně fungovat, musí – stejně jako logo – být funkční a zajímavou i ve své nejjednodušší podobě – malých rozměrech a monochromii. Pouze pokud tento základní tvar funguje, je možno ho dále rozvádět a „zdobit“. Monochromie je velice důležitá právě z důvodu způsobu tvorby pomocí šablon.

Lze samozřejmě využívat i barevné vrstvení a kombinaci několika šablon na jednu, ale z charakteru situace v ulici je na místě uplatňovat spíše variantu „udělej to co nejrychleji a běž“.

Při výrobě této šablony jsem se potýkal s problémem jak docílit, aby plocha kolem očí nebyla ničím narušena. Vyrobil jsem proto speciální úchyt drátem, který se – díky dostatečné vzdálenosti od plochy nástřiku - na výsledné podobě nastříkaného nijak negativně neprojeví.

4.3.4 Plošnost

Pokrytí co největší plochy je pro mnohé také měřítkem kvality. Důkazem budiž touhy po pomalování celého vagonu či dokonce celé vlakové soupravy. Obrovské piecy jsou často založené na jednolitě vrstvě barvy, přičemž nepřerušovanou plochu může tvořit třeba jen jediná „nožička“ počátečního či posledního písmene. I já volím v tomto duchu tvar, který lze v drobných variacích uplatnit na jakékoli rozměry plochy.

Cílem těchto megalomanských vizí by se pravděpodobně staly billboardy a vagony vlakových souprav.

4.3.5 Upoutání pozornosti - pohyb

Billboardy, které jsou v naprosté většině umístěné nad zemí na různých nosících přímo volají po zavěšení chapadel. Ta je možno vytvořit prakticky čímkoli, co je dostatečně dlouhé a přiměřeně úzké. Ideální jsou například několikametrové „odřezky“ reklamních bannerů, které lze poměrně snadno získat v tiskárnách a podobných místech, kde dochází k výrobě produktů takového typu. Prostorovější variantu pak mohou

představovat například nastavované a nepěchované punčochy, jejichž sehnání ve velkém množství už je ale větší problém.

Jednoznačnou výhodou zavěšených chapadel je přiblížení se živočichovi pohybem. Vzhledem k materiálu lze předpokládat, že si s chapadly bude pohrávat vítr a rozpohybovaná chapadla jakoby oživovala celou chobotnici.

Pohybující se objekt na sebe také bezesporu spíše upoutá pozornost než objekt statický, což je jednoznačně jeden z cílů – být viděn.

4.3.6 Záměna – choboptáci

V opozici k výše zmiňovanému brutálnímu pokrytí vagonu metra, kde přebarvením oken dochází ke ztrátě jedné z jejich nejdůležitějších funkcí, stojí další varianta aplikace chobotnic do veřejného prostoru. Jedná se o nalepení předem vyřezaných živočichů na ochranná plexiskla, která jsou často k vidění u větších silnic nejen mimo město, ale často právě v něm. Přelepením původních motivů – siluet ptáků – opět stylizovanou podobou letící chobotnice by nemělo docházet ke ztrátě funkce původního. Ta by zůstávala, přičemž by se mírně obměnil původní motiv (ten je – nutno přiznat – za dlouhý čas své existence na určitých plochách často sloupaný a nevzhledný), který k chobotnici opět odkazuje především počtem stylizovaných chapadel/křídel.

Láká mě také představa, že by tato změna nemusela být na první pohled tak jasná a do očí bijící (jako například u pokrytí vagonu či billboardu). Naprostá většina lidí takovéhle drobnosti vůbec nevnímá, ale pokud by si toho někdo všiml, může být třeba i potěšen či pobaven. Byla by to taková odměna za jeho všímavost.

4.3.7 Rychlost – bombing

Rychlé jednotahové nastříkání chobotnice sprejem mě zas až tak moc neláká, ale to neznamená, že o tomto způsobu nemohu přemýšlet a vytvářet možná řešení. V podstatě se nemusí jednat pouze o sprej. Na hladkých površích může dobře posloužit i fixa. V této „disciplíně“ se rychle projeví zkušenost v práci s barvou a tvarem linie.

Barevný piece nebo jiný výjev tvořen celými vrstvami barvy lze při chybě či nespokojenosti s tvarem většinou opravit, předělat, ale při tvorbě rychlého jednotahového obrazce tato možnost mizí. Vše je načisto, vše musí být „správně“ na první pokus.

Vytvoření takovéto linie beru jako výzvu.

4.3.8 Vlastnosti barvy - stékání

Mnohdy se snažíme barvu zkrotit a ovládnout. Pokoušíme se ji přimět, aby byla jen tam, kde chceme, jen tady a tady, ale o kousek vedle už být nesmí. Uzavíráme barvu do šablon a výslednou stopu předurčujeme výběrem trysky. Čistý výsledný tvar má jistě svoje kouzlo, ale občas z něho jaksi mizí ona potenciální živelnost, kterou v sobě barva skrývá.

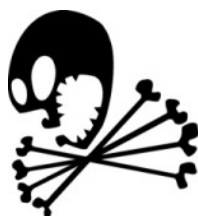
Pro další návrh řešení proto volím variantu, při které se barva lije přímo z kbelíku a nechává se stékat dolů po zdi. Jde v podstatě o jediný způsob, jak pojednat jinak naprosto nepřístupnou plochu. Volně stékající proudy bary velice rychle, snadno a tiše vytvoří jednotlivá chapadla, a dosazením hlavy vytvořené z dřevotřísky či polystyrenu, pokryté stejnou barvou, nabudou chapadla na čitelnosti, a politá fasáda se tak rázem přeformuje ve výtvarně pozměněnou plochu.

5 Závěr

Při psaní této práce jsem si plně uvědomil, jak obrovskou škálu témat nabízí graffiti a streetartová tvorba. S tím bohužel souvisí i fakt, že jsem mnoho témat pouze nakouzl, ale již nebyl prostor pro podrobnější rozpracování, a na celou řadu témat se vůbec nedostalo. Na druhou stranu doufám, že se mi podařilo přehledně nastínit problematiku street artu a graffiti v oblastech, které jsem si v úvodu své práce stanovil jako hlavní – tedy: subkultura, oficiální umění a reklama.

Během sběru materiálů a průzkumných procházek Prahou jsem se utvrdil v tom, co mě na tvorbě v ulicích opravdu zajímá. Mám na mysli tvorbu, kterou nelze jednoznačně zařadit a vymyká se jakékoli „klasické formě“. Jsou to především výtvary, které nějakým způsobem překračují své hranice, ať už jde o formu nebo obsah. Mám rád, když mě věci překvapují, když ke mně promlouvají, je z nich cítit hravost nebo touha po komunikaci jiného charakteru.

Zajímá mě vztah prostředí a výtvarného objektu, způsob, jak tvůrce reaguje na prostor, ve kterém tvoří, stejně tak jaký vliv má na jeho tvorbu současná výtvarná scéna a obecně společenské podnebí. A právě těmto oblastem bych se chtěl dále věnovat ve své diplomové práci.

6 Použitá literatura a inspirace

- BANKSY; *Banging Your Head Against A Brick Wall*. Banksy, 2001.
ISBN 0-9541704-0-7
- BANKSY; *Existencilism*. England: Weapons of Mass Distraction, 2002.
ISBN 0-9541704-1-5
- BANKSY; *Pictures of Walls*. Pow, 2005. ISBN 0-9551946-0-1
- GANZ, N.; *Graffiti World, Street Art From Five Continents*. Thales & Hudson, 2007,
ISBN 978-0500513859
- KŘÍBEK, J., ŠKAPA, M.; *2666: Praha Odyssey*, Praha: Labyrint 2006.
ISBN 80-85935-82-1
- MAGIDA, V.; *CAP: Crew Against People*. Bigboss 2007
- OWERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. Praha: Mladá fronta, 2006.
ISBN 80-204-1325-1
- POSPISZYL, T. LÉKÓ, I.; *Street Art Praha*, Praha: Argot Vitae, 2007.
ISBN 978-80-86300-99-3
- VOLF, P.; *POINT shop*. Trafo galerie, Praha 2008
- WOLBERGS, B.; *Urban Illustration Berlin*. Ginko Press, 2007,
ISBN 978-1584232919

+ další literatura v rámci internetových odkazů

7 Hlavní internetové zdroje

www.antifa.cz
www.art-antiques.cz
www.banksy.co.uk
www.czechtek.bloguje.cz
www.ekosystem.org
www.eldar.cz/pastart
www.eldar.cz/streetart
www.graffitiresearchlab.com
www.graffneck.cz
www.kulturajinak.com
www.nsgraffiti.wordpress.com
www.nyx.cz
www.odpor.cz
www.onename/phatbeatz.cz
www.onepoint.cz
www.phatbeatz.cz
www.shlag.com
www.upstream.cz

8 Zdroje obrazové přílohy

- 1 – 5 vlastní fotodokumentace
6 <http://mujweb.cz/www/piano33/cities/gal2/large/55.jpg>
7 vlastní fotodokumentace
9 http://www.upstream.cz/mag/cap_book.pdf
10 OWERSTREET, M.; *In Graffiti We Trust*. s. 166
11 <http://graffneck.cz/obrazky/galerie/cap%20aneb/02.jpg>
12 <http://graffneck.cz/obrazky/galerie/cap%20aneb/05.jpg>
13 <http://eldar.cz/streetart/gallery/others/0818/1315.jpg>
14 <http://eldar.cz/streetart/gallery/others/0818/1316.jpg>
15 <http://eldar.cz/streetart/gallery/others/0818/1311.jpg>
16 <http://www.eldar.cz/pastart/v26.jpg>
17 <http://eldar.cz/streetart/gallery/others/0901/1433.jpg>
18 vlastní fotodokumentace
19 <http://nsgraffiti.files.wordpress.com/2009/03/xxx.jpg>
20 <http://img.aktualne.centrum.cz/226/70/2267034-epos-dotek-s-oblohou.jpg>
21 <http://graffneck.cz/foto.php?album=wood%20workshop%20final%20pics&foto=55>
22 <http://img.aktualne.centrum.cz/226/68/2266832-epos-billboardy.jpg>
23 <http://img.aktualne.centrum.cz/226/68/2266808-epos-billboardy.jpg>
24 http://spa.fotologs.net/photo/26/13/20/epos_257/1188408054_f.jpg
25 http://www.phatbeatz.cz/system/files/000922_KTS4.jpg
26 http://freezefest.kulturajinak.com/letaky/letak_web.jpg
27, 28 vlastní fotodokumentace
29 <http://milada.org/090418.jpg>
30 – 32 vlastní fotodokumentace
33 <http://www.chachari.cz/images/graffiti/g04.jpg>
34 <http://img269.imageshack.us/img269/3751/farby2.jpg>
35 <http://www.ultrasrapid.at/images/graffity/DSC00091.jpg>
36 <http://i36.tinypic.com/oa9kdg.jpg>
37 http://www.ultrasrapid.at/images/graffity/P1010065_1.jpg
38 <http://nsgraffiti.files.wordpress.com/2009/02/p1010169.jpg>
39 http://nsgraffiti.files.wordpress.com/2009/01/10-30-08_1641.jpg
40 <http://nsgraffiti.files.wordpress.com/2008/07/graf.jpg>
41 http://nsgraffiti.files.wordpress.com/2008/07/odpor_heroin.jpg
42 <http://www.radicalboys-brunx.com/dolfik/graffiti/graffiti2>
43 <http://www.radicalboys-brunx.com/dolfik/graffiti/graffiti4>
44 <http://nsgraffiti.files.wordpress.com/2009/05/obraz158.jpg>
45 <http://nsgraffiti.files.wordpress.com/2009/05/dsc00368.jpg>
46 http://nsgraffiti.files.wordpress.com/2009/05/3441488531_525fcfbdbe.jpg
47 - 72 vlastní fotodokumentace
73 <http://img520.imageshack.us/img520/7559/pandaequipmentne3.jpg>
74 <http://img520.imageshack.us/img520/8117/pandapwz1.jpg>
75 <http://aktualne.centrum.cz/kultura/umeni/fotogalerie/foto/191870/?cid=601463>
76 <http://eldar.cz/streetart/gallery/others/0815/1291.jpg>
77 <http://img26.imageshack.us/img26/9822/keimznojmo3dmcdo.jpg>
78 <http://shlag.com/images/248.jpg>
79 <http://shlag.com/images/57.jpg>
80 http://www.artantiques.cz/07/10/10_1.jpg

81 http://akcebou.wz.cz/obr_expl1/drak.jpg
82 http://akcebou.wz.cz/obr_expl1/postava1.jpg
83 http://lashley.files.wordpress.com/2007/02/haring_work_4.jpg
84 <http://www.wejetset.com/photos/0001/7190/kh3.jpg>
85 <http://i230.photobucket.com/albums/ee255/zichi/blogger2/lars-ulrich.jpg>
86 <http://www.psfk.com/wp-content/uploads/2009/02/banksy-cansbuffer.jpg>
87 <http://www.juxtapoz.com/images/stories/2008/JX0808AUG/Banksy/banksno3.jpg>
88 <http://www.amores.ch/images/banksy.jpg>
89 http://www.phatbeatz.cz/files/images/Brighton_05.preview.JPG
90 http://www.onepoint.cz/images/trains/T2000_303.jpg
91 http://www.onepoint.cz/images/trains/T2000_204.jpg
92 http://www.onepoint.cz/images/walls/W2000_207.jpg
93 http://www.onepoint.cz/images/art/A2004_701.jpg
94 http://www.onepoint.cz/images/art/A2004_306.jpg
95 http://www.onepoint.cz/images/art/A2004_103.jpg
96 <http://image.tn.nova.cz/media/images/750x750/May2008/308575.jpg>
97 http://www.onepoint.cz/images/art/A2004_410.jpg
98 vlastní fotodokumentace
99 <http://eldar.cz/streetart/gallery/others/0901/1443.jpg>
100 <http://eldar.cz/streetart/gallery/others/0901/1441.jpg>
101 <http://eldar.cz/streetart/gallery/others/0901/1434.jpg>
102 <http://eldar.cz/streetart/gallery/others/0901/1436.jpg>
103 http://insidekru.phatbeatz.cz/pfs.php?m=view&v=2-071110-000_vltavska_praha.jpg
104 http://www.phatbeatz.cz/users/duke/_grf069/071116_KeepItThoro_39.JPG
105 http://www.phatbeatz.cz/users/duke/_grf069/071116_KeepItThoro_41.JPG
106 http://www.phatbeatz.cz/users/duke/_grf069/071116_KeepItThoro_06.JPG
108 – 114 vlastní fotodokumentace
115 http://graffneck.cz/foto.php?album=amnesty_int_jam&foto=39
116 http://graffneck.cz/obrazky/galerie/amnesty_int_jam/26.jpg
117 - 125 vlastní fotodokumentace
126 již neexistující zdroj
127 již neexistující zdroj
128 http://www.riottt.com/media/users/714/u18714/image/taki183-1_FB_.jpg
130 vlastní fotodokumentace
131 již neexistující zdroj
132 vlastní fotodokumentace
133 <http://i43.tinypic.com/35c0dqx.jpg>
134 <http://mujweb.cz/www/piano33/nature/gall/large/10.jpg>
135 <http://mujweb.cz/www/piano33/nature/gall/large/03.jpg>

9 Seznam externích příloh

35 fotografických listů, šablony, vyplotované nálepky

CD „Graffiti a street art“ (text bakalářské práce, obrazový doprovod k textu, vlastní tvorba a fotodokumentace)